

METROPOLIA AMMATTIKORKEAKOULU
LIIKETALouden KOULUTUSOHJLEMA

PYRAMIDIHUIJAUKSET
Ilmiön tunnistaminen ja uhreiksi joutuneiden oikeusturvakeinot

Emmi Liukku
Talouden ja rahoituksen
suuntautumisvaihtoehto
Opinnäytetyö
Huhtikuu 2011

METROPOLIA AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelma: Liiketalous
Suuntautumisvaihtoehto: Talous ja rahoitus
Opinnäytetyön nimi: Pyramidihuijaukset.
Ilmiön tunnistaminen ja uhreiksi joutuneiden oikeusturvakeinot
Tekijä: Emmi Liukku
Vuosi: 2011
Sivumäärä: 36

Tiivistelmä:

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää pyramidihuijaus-ilmiölle tunnusomaiset piirteet, jotka soveltuvat ilmiön tunnistamiseen ja tehdä havaintoja ilmiön piirissä olleista tapauksista. Toinen tutkimuksen olennainen tarkoitus oli yksilöidä uhreiksi joutuneiden oikeusturvakeinot.

Tutkimuksen teoriatieto kerättiin kirjallisuudesta, lainsäädännöstä, valvontaviranomaisten julkaisuista, lehtiartikkelista, rikostilastoista ja sähköisistä lähteistä. Pyramidipelien toimintaa on verrattu verkostomarkkinoinnin kanssa, sillä näillä on paljon yhteisiä tekijöitä. Tämän vuoksi tutkimusosiossa avattiin hovioikeudessa käsitellyssä olleita pyramidihuijauksiin liittyviä oikeustapauksia ja verrattiin niissä mainittuja toimintatapoja yhden verkostomarkkinointiyrityksen toimintaperiaatteisiin.

Tutkimuksessa hyödynnettiin kuvailevaa tutkimusmenetelmää. Tutkimuksen tuloksena oli eri lähteistä kerätyn tiedon summa, joka sisältää ilmiön tunnistamiseen soveltuvien tekijöiden yksilöintiä ja tietoa uhrien oikeusturvakeinoista.

Tutkimuksen johtopäätöksiä esitettiin, että ainoa tapa välttää kaikki ilmiön vaikutukset on tunnistaa ilmiö ennalta ottamalla selvää asioista ja etsimällä tietoa itsenäisesti, sillä vastuu ensisijaisesti on aina liiketoimintaan ryhtymistä harkitsevalla taholla. Uhreiksi joutuneilla on käytössään jälkikäteisiä oikeusturvakeinoja, mutta niillä ei usein saavuteta haluttuja tuloksia tilanteen korjaamiseksi.

Avainsanat: pyramidihuijaus, pyramidipeli, rahankeräysrikos, laiton rahankeräys, verkostomarkkinointi

HELSINKI METROPOLIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Program: Economics and Business Administration
Major: Accounting and Finance
Title: Pyramid schemes. How to recognise this phenomenon in advance and what are the legal protection methods for the victims
Author: Emmi Liukku
Year: 2011
Pages: 36

Abstract:

The aim of this study was to aggregate the typical characteristics of pyramid schemes, which help to identify the phenomenon beforehand. When one has already become a victim of the phenomenon, it is important to know what kind of legal actions can be put into process to gain justice.

The theoretical part of this study consists of books, national and international legislation, guidelines issued by supervising authorities, current newspaper articles, crime statistics and internet sources. Qualitative research with descriptive features was used to research multi-level marketing companies and cases related to pyramid schemes, which have been handled in the Court of Appeal in Finland. The intention of this was to compare their transactions and general characteristics, because many multi-level marketing companies have been accused of being pyramid schemes.

This study gathers the common features of pyramid schemes and compares them with multi-level marketing. The main conclusion of the study is that recognising this phenomenon in advance is the only way to avoid all of the consequences related to pyramid schemes.

Keywords: pyramid scheme, fundraising crime, illegal fundraising, multi-level marketing

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA METODOLOGIA	1
2.1	Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen tarkoitus	1
2.2	Tutkimuksessa käytetty aineisto	3
3	PYRAMIDIHUIJAUS	4
3.1	Pyramidihuijaus ja valvontaviranomaisten julkaisut	4
3.1.1	Kuluttajavirasto	5
3.1.2	Finanssivalvonta	5
3.1.3	U.S. Security and Exchange Commission	7
3.2	Aihetta käsittelevä kirjallisuus	8
3.3	Pyramidihuijaus ja lainsäädäntö	9
3.3.1	Rahankeräyslaki	10
3.3.2	Kuluttajansuojalaki	11
3.3.3	Aihetta sivuava EU-direktiivi	12
3.3.4	Rikoslaki	13
3.4	Tilastoja poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta	13
4	HOVIOIKEUDESSA KÄSITELLYT TAPAUKSET JA VERKOSTO-MARKKINOINTI	15
4.1	Tapausten kuvaus	15
4.1.1	Arpajais- ja rahankeräystoimintaan liittyvä rikosasia	15
4.1.2	Markkinointiin ja rahankeräykseen liittyvä rikosasia	17
4.1.3	Sijoitustoimintaan liittyvä rikosasia	18
4.1.4	Verkostomarkkinointiyritys Amway	19
4.2	Tapausten yhteenveto ja vertailu	21
5	TUTKIMUSTULOKSET	24
6	TUTKIMUSTULOSTEN ARVIOINTI	28
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	29
	LÄHTEET	34

1 JOHDANTO

Pyramidihuijaukset edustavat maailmanlaajuisesti tiedossa olevaa ilmiötä, jonka seurauksena monet sen uhreiksi joutuneet ovat menettäneet rahansa. Toisinaan pyramidihuijausta voi olla vaikea tunnistaa, sillä toimintaa on monissa tapauksissa peitelty ja liiketoimista on annettu harhaanjohtavaa tai puutteellista tietoa, jonka seurauksena monet on saatu uskomaan liiketoimien vilpittömiin tarkoituksiin. Pyramidihuijauksia on mediassa verrattu myös verkostomarkkinointiyritysten toimintaan, sillä nämä sisältävät monia yhteisiä piirteitä. Vaikka tiettyjen verkostomarkkinointiyritysten toiminnan olisikin todettu olevan laillista, on tällainen toiminta usein monella tapaa kyseenalaista.

Pyramidihuijaukset eivät ole uusi ilmiö, sillä niiden avulla toteutettua rahan huijaamista on ollut jo 1900-luvun alusta lähtien. Tällöin koettiin pyramidirakennelman avulla toteutetun rahanhuijaustekniikan läpimurto, kun menetelmää keksittiin soveltaa sijoitustoimintaan lupaamalla sijoittajille suuria voittoja. Aihe on ajankohtainen, sillä sijoitusklubi WinCapitan myötä ilmiön vaikutukset ovat koskettaneet monen suomalaisen elämää viime vuosien aikana merkittävällä tavalla. Tapauksen aiheuttama yleinen mielenkiinto pyramidihuijauksia kohtaan on synnyttänyt tarpeen aiheen tarkempaan tutkimiseen.

2 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA METODOLOGIA

2.1 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen tarkoitus

Opinnäytetyössä on hyödynnetty kuvailevaa tutkimusmenetelmää. Tämä menetelmä soveltuu aiheeni lähestymistavaksi parhaiten siksi, ettei pyrkimys ole luoda uutta tietoa aiheesta vaan tehdä havaintoja pyramidihuijauksien luonteesta ja löytää tunnistamiseen soveltuvia yhtäläisyyksiä huijauksien toteutustavoista. Opinnäytetyö on tutkimustyyppinen, ei varsinainen tutkimus.

Tutkimuksen avulla pyritään selvittämään, mitä pyramidihuijaus tarkoittaa, miten pyramidirakenteen avulla toimeenpantuja rahan huijauksia on toteutettu ja miten pyramidirakenne toimii. Monet ovat joutuneet pyramidihuijausten uhreiksi, joskus jopa tietämättään. Tämän vuoksi tutkimuksessa etsitään vastauksia myös siihen, miten ihmisiä on houkuteltu tämänkaltaiseen liiketoimintaan mukaan niin, että he eivät ole ymmärtäneet, että kyseessä olleen rahan huijaamisen muoto. On selvää, että toiminnan alkuunpanijat ovat peitelleet todellisia tarkoituksia taloudellisen hyödyn toivossa muiden kustannuksella. Siksi onkin kiinnostava kysymys, miten raha liikkuu pyramidirakennelmassa ja kuka saa suurimmat voitot.

Jotta ilmiöstä saataisiin hyvä yleiskuva, on selvitettävä ilmiön esiintyvyyttä. Tutkimuksessa pyritään selvittämään, kuinka paljon pyramidirakennelman avulla toteutettua rahan huijaamista on esiintynyt. Yleisyyttä selvitettäessä kiinnostavaa olisi myös ymmärtää hiukan ilmiön syntymisen historiaa ja mahdollisia esiintyvyyden vaihteluita. Pyramidihuijauksia nousee julkisuuteen tasaisin väliajoin, ja monet ovat menettäneet rahansa joutuessaan ilmiön uhreiksi.

Koska uhreja syntyy jatkuvasti lisää, on ilmiölle löydettävä jokin selittävä tekijä, miksi tätä rahan huijaamisen muotoa ei tunnisteta ennalta. Tutkielman tärkein tarkoitus onkin selvittää, miten pyramidihuijauksen erottaa tavanomaisesta kaupankäynnistä tai sijoitustoiminnasta. Tutkielman avulla halutaan myös löytää ilmiön tunnistamiseen soveltuvat hälyttävät merkit, joihin tulisi kiinnittää huomiota harkittaessa liiketoimeen ryhtymistä. Mitkä ovat ilmiölle tyypilliset piirteet, ja miten huijauksia on tavanomaisimmin toteutettu?

Tilanteessa, jossa on jo joutunut pyramidihuijauksen uhriksi, voi olla korkea kynnyks ilmoittaa asiasta eteenpäin etenkin, jos ei ole tietoinen keinoista, joiden avulla voi ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin. Tämän vuoksi olisi tärkeää tietää, minkä tahon puoleen voi kääntyä saadakseen tietoa ilmiöstä ja varmistuakseen siitä, että liiketoiminnassa todella on kyse rahan huijaamisesta. Tutkimuksen toinen olennainen tarkoitus on näin ollen selvittää, kenen puoleen uhrien tulisi kääntyä saadakseen tukea ja tietoja, ja miten tilannetta on mahdollista korjata. Tutkimuksen avulla pyritään myös selvittämään, onko käytettävissä sellaisia jälkikäteisiä

oikeusturvakeinoja, joiden avulla olisi mahdollista korjata uhriutumisen seurauksena aiheutunutta taloudellista tappiota tai muuta haittaa.

2.2 Tutkimuksessa käytetty aineisto

Tutkimuksessa käsitellään itse lainsäädäntöä ja hallituksen esityksiä jotka koskevat kuluttajansuojalakia (1978/38) ja rahankeräyslakia (esitys vanhan rahankeräyslain 1983/681 muuttamiseksi). Hallituksen esitykset (HE 2005/102 ja HE 2008/32) sisältävät perusteluita lainsäädännön muuttamisen tarpeesta ja avaavat lain sisältöä sekä sen eri kohtia, joihin olisi syytä tehdä muutoksia. Hallituksen esitykset soveltuvat erityisesti pyramidihuijaus-ilmiön määrittelyyn lainsäädännöllisestä näkökulmasta, sillä esityksissä on usein selitetty, mistä lainmuutoksen tarve on syntynyt. Pyramidirakenteen avulla toteutettujen rahan huijausten tunnistaminen ja yksilöinti lainsäädännön näkökulmasta vaihtelee eri maiden välillä, mutta tutkimuksessa ei paneuduta näihin eroihin, vaan tulkitaan enemmän kansallista lainsäädäntöä.

Lainsäädännön tarkastelun kautta pyritään siis havainnoimaan ilmiötä itsessään. Konkreettisempaa näkökulmaa aiheeseen tuo oikeustapausten tulkinta, jonka kautta on pyritty arvioimaan ilmiön tunnistamisen ja kriminalisoinnin yhteyttä uhrien mahdollisuuteen ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin. Oikeustapaukset liittyvät arpa- ja -markkinointi-, sijoitus- ja rahankeräystoimintaan, joissa kaikissa on käytetty verkostomarkkinoinnin keinoja joko uusien jäsenien värväämisessä tai toiminnan todellisen luonteen peittelemiseksi käytettyjen kulutushyödykkeiden markkinoinnissa. Tapausten avulla kuvataan väärinkäytösten luonnetta.

Kirjallisuuden avulla on pyritty etsimään ilmiöstä taustatietoa ja tietoa, joka soveltuu lainsäädännön tulkinnan tueksi. Pyramidihuijauksesta itsenäisenä ilmiönä ei ole olemassa sellaista relevanttia kirjallisuutta, jonka käsittely ajaisi täysin tutkimuksen tarkoitusta. Kirjallisuutta on käytetty lähinnä tulkitsemaan ilmiön käsitteistöä, yleisyyttä ja peruspiirteitä, ja tuomaan yhteiskunnallista näkökulmaa ilmiön vaikutuksista.

Valvontaviranomaisten julkaisujen ja tiedotteiden avulla on mahdollista saada ajantasaista ja luotettavaa tietoa epäilyttävistä liiketoimista ja niiden tunnistamisesta.

misesta. Finanssivalvonta on koonnut eri valvontaviranomaisten ohjeita ja julkaisuja, jotka toimivat erinomaisena oppaana kaikille ilmiöstä kiinnostuneille tahoille aina kuluttajasta elinkeinotoiminnan harjoittajaan. Myös Kuluttajavirasto tarjoaa erinomaisia ohjeita pyramidihuijauksen tunnistamiseen ja jatkotoimenpiteiden käynnistämiseen, jos uhriutumisen on jo tapahtunut. Valvontaviranomaisilta on mahdollista saada tietoa ilmiöstä objektiivisesta lähteestä sekä ohjeita ja suosituksia siitä, mihin tulisi erityisesti kiinnittää huomiota epäilyttäviltä vaikuttavien liiketoimien arvioinnissa.

Tilastot antavat mahdollisuuden tarkastella ilmiön yleisyyttä ja esiintyvyyden kehitystä eri vuosilta. Tämä on mahdollista ainoastaan suurpiirteisesti, sillä esimerkiksi rahankeräysrikosten määrän vaihteluita seurattaessa on mahdotonta rajata rikosnimikkeestä ainoastaan pyramidihuijauksiin verrattavalla tavalla toimineet tahot ja niiden kokonaismäärä. Tutkimuksessa on esitelty tilastoja poliisin tietoon tulleista rikosepäilyistä jotka koskevat rikosnimikkeitä, joilla ilmiön piirissä toimineita tahoja on kriminalisoitu. Ilmiön yleisyyttä voidaan kuitenkin hahmottaa rikos-tilastojen avulla, kun rikosnimikkeet, joista ilmiön piirissä toimijat ovat olleet syytetyinä, ovat tiedossa.

3 PYRAMIDIHUIJAUS

Tässä osiossa määritellään pyramidihuijaus-ilmiö ja havainnoidaan ilmiölle tyypillisiä piirteitä eri lähteiden avulla. Pyramidihuijaus on määritelty ja tunnistettu eri lähteissä hieman eri tavoin sen mukaan, mistä tietoa etsii.

3.1 Pyramidihuijaus ja valvontaviranomaisten julkaisut

Valvontaviranomaisten julkaisut tarjoavat käyttökelpoista ja puolueetonta tietoa erilaisista väärinkäytöksistä ja niiden ilmenemismuodoista. Seuraavissa luvuissa avataan pyramidihuijauksia käsitteleviä julkaisuja, joiden avulla pyritään myös selvittämään itse pyramidihuijaukseen liittyviä käsitteitä ja sen eri muotoja.

3.1.1 Kuluttajavirasto

Kuluttajavirasto listaa kuluttajille suunnatussa julkaisussaan pyramidihuijauksille tunnusomaiset piirteet. Pyramidihuijaukset ovat laitonta rahankeräystä, jotka yleisimmin toteutetaan verkostomarkkinointiin tai ketjukirjeeseen verrattavalla tavalla. Ilmiöstä käytetään myös nimeä pyramidipeli. Toiminnan tarkoituksena on kerätä rahaa uusilta toimintaan liittyviltä jäseniltä siten, että kerätyt varat siirtyvät pyramidirakennelmassa ylöspäin, eli toimintaan aikaisemmin liittyneille jäsenille. Toiminnan tarkoituksena peitelläkseen pyramidihuijauksia toteutettaessa käytetään muun muassa harhaanjohtavaa markkinointia ja annetaan virheellistä tietoa toiminnasta. (Kuluttajavirasto. Pyramidihuijaus.)

Kuluttajaviraston julkaisun mukaan kuluttajaa voidaan lähestyä monella eri tavalla, mutta lähes aina heille luvataan nopeaa rikastumista. Usein huijaukset saattavat vaikuttaa normaalilta kaupankäynniltä tai sijoitustoiminnalta, eroavaisuutena se, ettei toiminnassa todellisuudessa ole kyse tavaroiden tai tuotteiden myynnistä, vaan jäsenien tulot ovat suoraan yhteydessä uusien jäsenien aloitus- tai muihin maksuihin. Kuluttajavirasto varoittaa samassa julkaisussaan myös siitä, että monesti suosittelijana saattaa toimia entuudestaan tuttu ihminen tai jopa sukulainen, mikä ei kuitenkaan ole tae toiminnan luotettavuudesta tai toimivuudesta. Erityisellä varovaisuudella kehoitetaan suhtautumaan etenkin sijoitusseminaareissa tai muissa markkinointitilanteissa tarjottaviin aloituspaketteihin, jotka sisältävät usein pääosin koulutusmateriaalia uusien jäsenien rekrytoimista varten, toimintaa kuvaavia tietopaketteja, sekä muuta aineistoa, jolla ei ole todennettavissa olevaa arvoa. (Kuluttajavirasto. Pyramidihuijaus.)

3.1.2 Finanssivalvonta

Finanssivalvonta listaa pyramidihuijaus-ilmiölle tyypillisiä piirteitä julkaisemassaan Rahoitustarkastuksen tiedotteessa (Finanssivalvonta. Tiedote 3/2004, 6–7). Tiedote sisältää hyödyllistä tietoa pyramidihuijaus-ilmiöstä sijoittajan näkökulmasta. Yhteistä ilmiön piirissä toimineille tapauksille tiedotteen mukaan on suurten tuottojen lupaaminen tehdyille sijoituksille minimaalisella riskillä. Tyypillistä on myös se, ettei harkinta-aikaa juurikaan anneta sijoittajaksi tai jäseneksi ryhtymiselle.

Sitovia päätöksiä ei koskaan tulisikaan tehdä esimerkiksi tilaisuuksissa, joiden tarkoituksena on rekrytoida uusia jäseniä.

Sijoitustoiminnaksi verhoillut pyramidihuijaukset on usein toteutettu ponzi-huijauksen keinoin, joka on myös pyramidihuijauksen muoto, jossa jokin taho kerää varoja joko täysin kuviteltua tai olemassaolevaa sijoituskohdetta varten. Tämän pyramidipelin muodon yhteydessä tyypillistä on nimenomaan jo aikaisemmin mainittu suurten tuottojen lupaaminen. Alussa korkoa niin kutsutuille sijoituksille voidaankin maksaa niistä varoista, jotka on saatu myöhemmiltä sijoittajilta, jotta osallistujat sijoittaisivat rahansa uudestaan järjestelmään ja suosittelisivat toimintaa lähipiirilleen. (Haipola 2008.) Opinnäytetyössä ei myöhemmissä luvuissa ole eritelty ponzi-pelin avulla toteutettuja huijauksia, sillä se on vain yksi pyramidihuijauksen muodoista ja termi, joka viittaa sijoitustoiminnassa sovellettuun pyramidihuijaukseen, jossa sijoituskohde on usein kuviteltu. Muuten ponzi-huijaus ei juuri eroa muilla tavoin toteutetuista pyramidihuijauksista, eli tarkoituksena tässäkin on kerätä rahaa toimintaan myöhemmin liittyneiltä jäseniltä.

Finanssivalvonnan tiedote 3/2004 muistuttaa, että ennen sitovien päätösten tekemistä on syytä pyytää tiedot sitoutumiseen liittyvistä ehdoista ja sisällöstä kirjallisena. Tiedotteessa huomautetaan myös, että pyramidihuijaus-ilmiön piirissä toimineiden yhtiöiden tiedetään laatineen virallisen näköisiä asiakirjoja ja esitteitä, joita viranomaistaho ei ole hyväksynyt. Myös kirjallisten asiakirjojen aitous tulee siis selvittää, sillä vaikka ne näyttävätkin virallisilta, voi totuus olla täysin toinen. Pyramidihuijauksiin verrattavilla toimijoilla on yhteistä se, että virallista tietoa itse toimijasta tai sen liiketoimista on saatavilla huonosti. Saatavilla olevat tiedot saattavat olla suppeita ja epämääräisiä. Toimijan yhteystiedot voivat myös puuttua kokonaan tai olla ristiriitaisia. Tiedotteessa korostetaan, että yhtiön taustojen tarkistaminen on tärkeä osa tiedonhankintaa. (Finanssivalvonta. Tiedote 3/2004, 6–7.)

Arvopaperimarkkinoilla toimiessa on hyvä hankkia riittävät tiedot varmistuakseen arvopapereiden tarjoajan aitoudesta ja luotettavuudesta. Tiedote 3/2004 muistuttaa, että arvopapereiden tarjoajan on julkaistava Finanssivalvonnan hyväksymä esite, josta käy ilmi riittävät ja luotettavat tiedot sijoitustuotteesta sekä sen liikkeelliskijasta aina, kun arvopapereita tarjotaan yleisölle vastiketta vastaan.

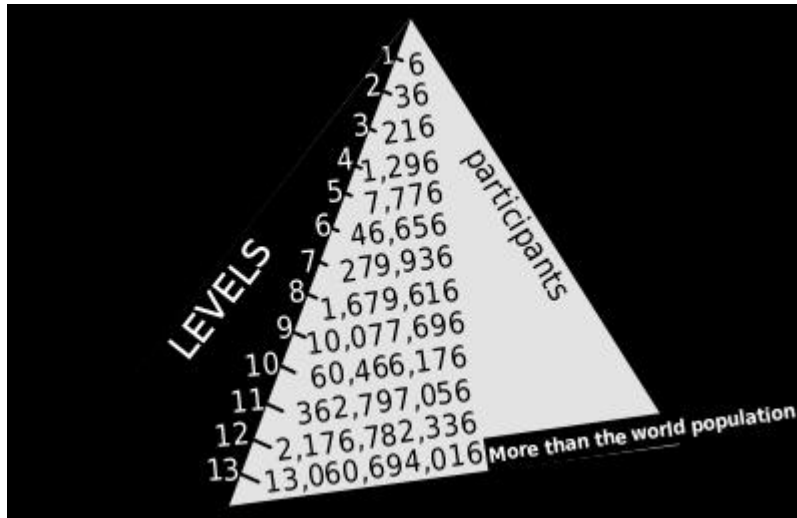
Sijoitustoiminnan tarkoitusperiin tulee suhtautua varauksella etenkin, jos virallisten tietojen ja viranomaisten hyväksymien dokumenttien saaminen tuntuu vaikealta tai jos saadut tiedot ovat epäuskottavia. Finanssivalvonnan julkaisemassa tiedotteessa kehoitetaan sijoittajia itse varmistamaan oma turvallisuutensa aktiivisella tiedonhankinnalla ja olemalla kiinnostunut siitä, mihin tarkoitukseen yhtiö rahaa kerää ja miten se tulee kerätyt varat käyttämään. (Finanssivalvonta. Tiedote 3/2004, 6–7.)

3.1.3 U.S. Security and Exchange Commission

U.S Security and Exchange Commission (SEC) on Yhdysvaltalainen valvontaviranomainen. Myös sen ohjeissa on sijoittajille suunnattua tietoa pyramidihuijauksien luonteesta ja neuvoja sen tunnistamiseen. SEC:n ohjeen kuvaus pyramidihuijaus-ilmiöstä ei juurikaan poikkea suomalaisten valvontaviranomaisten, Finanssivalvonnan ja Kuluttajaviraston, vastaavista ohjeista.

Pyramidirakennelma on kuvattu SEC:n julkaisussa. Klassisessa pyramidirakennelmassa toimivien henkilöiden sanotaan SEC:n ohjeen mukaan uskovan rikastumiseen hankkimalla uusia jäseniä rakennelmaan sekä luovuttamalla rahaa järjestelmään luottaen, että muutkin tekevät samoin. Pyramidirakennelmassa huijauksen avulla kerätyt varat sijoittuvat siten, että alatasoilla pääomaa on vähiten. Pyramidirakennelman avulla onkin tarkoitus kerätä rahaa myöhemmin toimintaan liittyneiltä, jonka vuoksi suuremmat pääoman sijoittuvat ylemmille tasoille. Pyramidirakennelma terminä kuvaa siis muun muassa rahan määrän sijoittumista järjestelmässä, mutta myös jäsenien määrää, sillä alatasoilla toimijat joutuvat hankkimaan itsensä alapuolelle lisää jäseniä. Pyramidirakennelman tulisikin kasvaa eksponentaalisesti loputtomiin, jotta rakennelma pysyisi kasassa. (U.S. Securities and Exchange Commission - Pyramid Schemes.)

KUVIO 1. Pyramidin rakenne. U.S. Securities and Exchange Commission. Pyramid Schemes.

SEC:n kuvaama klassinen pyramidirakennelma (kuvio 1) tulee lopulta aina kaatumaan omaan mahdottomuuteensa, sillä jossain pisteessä järjestelmä paisuu liian suureksi, jotta sitä voisi enää hallita. Toimija ei pysty enää keräämään riittävästi varoja uusilta jäseniltä pitääkseen ylemmillä tasoilla toimivat henkilöt tyytyväisinä. Pyramidirakennelman hajotessa alatasoilla toimivat henkilöt kärsivät suurimmat tappiot tai menettävät rahansa jopa kokonaan. (U.S. Securities and Exchange Commission. Pyramid Schemes.)

3.2 Aihetta käsittelevä kirjallisuus

Rahan huijaaminen ei ole nykyaikainen ilmiö, vaan sitä on harrastettu jo suurten löytöretkien aikaan 1500–1700-luvuilla. Uusia nerokkaita keinoja huijata rahaa keksitään globalisaation ja teknologian kehityksen myötä jatkuvasti lisää. Läpimurto pyramiditekniikkaa hyödyntävän rahanhuijaustekniikan suhteen koettiin 1900-luvun alussa. Tällöin keksittiin idea houkutella sijoittajia mukaan toimintaan lupaamalla suuria voittoja. Käytännössä uusien sijoittajien voitot koostuivat toimintaan myöhemmin liittyneiden panoksista. (Nars 2009, 16, 19.)

Pyramidihuijauksia ja muita rahan huijaamisen muotoja on esiintynyt jo Suomesakin. Pyramiditekniikka on rahan huijaamisen yleisin muoto. Tämä saattaa johtua siitä, että huijausta on joskus vaikea erottaa normaalista kaupankäynnistä tai sijoitustoiminnasta. Esimerkiksi sijoitustoimintaan liittyvissä pyramidihuijauksissa (ks.

myös luku 3.1.2) voittoja saatetaan aluksi maksaa suoraan pankkitilille, jonka avulla saadaan sijoittajat aidosti vakuuttuuman rakennelman toimivuudesta ja sijoittamaan rahansa uudestaan rahastoon. Tämän toimintamallin avulla rakennelman maksukyky ei heikkene ja tyytyväiset alkupään sijoittajat suosittelevat toimintaa lähipiirilleen. (Nars 2009, 23–24.)

Monet verkostomarkkinointiyrietykset saattavat muistuttaa pyramidihuijausta. Toiminnan perimmäistä tarkoitusta on kuitenkin helppo peitellä, jonka vuoksi useat tapaukset eivät täytä rikoksen tunnusmerkistöä. Tällaisille tapauksille yhteistä on se, että jäsenet ovat voineet hankkia itselleen lisätuloja rekrytoimalla uusia jäseniä toimintaan. Jäsenten ansaintamahdollisuudet ovat olleet enemmän yhteydessä jäsenhankintaan, kuin tuotteiden tai palveluiden markkinointiin. (Nars 2009, 24–25.)

Poliisin oppikirjasarjaan kuuluvassa tutkimusteoksessa, koskien talousrikosten vaikutuksia ja talousrikosoikeudenkäyntejä, käsitellään talousrikosten piirteitä, mitkä soveltuvat myös pyramidihuijauksiin. Talousrikoksia on vaikeampi tutkia ja paljastaa kuin perinteistä rikollisuutta, sillä liiketoiminta naamioidaan usein lailliseksi toiminnaksi siten, että yleisön ja valvontaviranomaisten on vaikeampi tunnistaa sitä kuin useita muita rikoslajeja. Toinen tämän rikostyyppin paljastamista hankaloittava tekijä on se, että huomattavaa taloudellista menetystä kokeneet pyrkivät mielummin sopimuksiin ja järjestelyihin rikosvahinkojensa rajoittamiseksi kuin ilmoittavat asiasta viranomaistahoille. (Laitinen & Alvesalo 1994, 17.)

Tietyt yritysmaailmassa havaitut rikokset voivat aiheuttaa yhteiskunnan jäsenille tosiasiallista haittaa esimerkiksi lisääntyneiden verojen muodossa. Hankalaa on se, että toiminnan määrittelyminen rikolliseksi tapahtuu ensisijaisesti yksilöiden tekojen arvioinnin, ei ympäristölle aiheutuneen haitan kautta. (Laitinen ym. 1994, 18–19.) Tämän vuoksi lainsäädännön näkökulmasta tekoja ei usein oteta huomioon kokonaisuutena.

3.3 Pyramidihuijaus ja lainsäädäntö

Tässä luvussa esitellään opinnäytetyön tarkoituksen kannalta olennainen lainsäädäntö ja lain esitöiden sisältö. Lainsäädännön tulkinta luo pohjaa tutkimusosiolle.

3.3.1 Rahankeräyslaki

Hallituksen esitys eduskunnalle rahankeräyslaiksi sekä laeiksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain ja rikoslain muuttamisesta (HE 102/2005) sisältää perustelut rahankeräyslain muuttamisen tarpeellisuudesta. Lainmuutoksen tarve on syntynyt erilaisten väärinkäytösten ilmenemisen johdosta. Edellä mainitun esityksen antohetkellä vuonna 2005 voimassa olleen rahankeräyslain (1983/681) 2 §:n 2 momentin mukaan rahankeräyksen yhteydessä on kiellettyä järjestää arvontaa, kilpailua tai muuta sellaista toimintaa, jossa luvataan sattumaan perustuva voitto. Saman pykälän 3 momentin mukaan kiellettyä on myös ketjukirjeiden avulla tai siihen verrattavalla tavalla järjestettävän rahankeräyksen toimeenpaneminen siten, että osallistuvalla taholla luvataan osa rahoista tai muuta taloudellista hyötyä. Tällaiseen keräykseen osallistuminen ja toiminnan edistäminen on myös kiellettyä.

Nykyisen rahankeräyslain (2006/255) 9 §:n 4 kohdan (kiellon järjestää rahankeräys tavalla, jossa kaupankäynti tai yhdistyksen jäsenhankinta ja rahankeräys ovat ilmeisessä vaarassa sekoittua keskenään) tavoitteet on selitetty hallituksen ehdotuksessa HE 102/2005. Säännösmuutoksen tavoitteena oli tehdä entistä selkeämpi ero rahankeräyksen ja muun toiminnan välille ja kieltää sellainen keräystoiminta, joka on kytkeyty arpajaisiin ja jossa kaupankäynti, jäsenhankinta sekä rahankeräys ovat vaarassa sekoittua keskenään.

Vanha rahankeräyslaki (1983/681) ei sisältänyt yhtä yksilöityä teonkuvausta pyramidipelien ja siihen rinnastettavan toiminnan harjoittamisen kriminalisoinnista toisin kuin 1.7.2006 voimaantullut rahankeräyslaki (2006/255), joka sisältää tärkeitä kohtia pyramidihuijauksen yksilöimisen ja kriminalisoinnin kannalta. Rahankeräyslain tarkoituksena on varmistaa yleishyödyllisen toiminnan rahoittamiseksi järjestettävät rahankeräykset ja estää mahdollinen epärehellinen toiminta sen yhteydessä (2006/255, 1 luvun 1 §).

Tutkimuksen kannalta tärkeimmät yksilöinnit tietyistä tekotavoista löytyvät rahankeräyslain 1 luvun 4 §:stä kohdista 4 ja 5. Kohdassa 4 viitataan ketjukirjeellä toimintaan, jossa siihen mukaan liittyville luvataan taloudellinen etu ketjukirjeen edelleenlähettämisestä vastaan. Ketjukirjeeseen rinnastetaan myös sähköisesti tai muus-

sa muodossa lähetetty viesti, jonka tarkoituksena on saada toimintaan mukaan liittyvä henkilö lähettämään rahaa toimintaan aiemmin liittyneille. Kohdassa 5 on yksilöity pyramidipelillä toiminta, eli pyramidihuijaus, jolla tarkoitetaan toimintaa, johon mukaan liittyneiden jäsenien ansainta- tai voittomahdollisuudet osaksi tai kokonaan muodostuvat vastikkeetta niistä maksuista, joita myöhemmin tällaiseen toimintaan liittyneet maksavat puhtaasti osallistumismaksuina tai muina kerta- tai toistuvaissuorituksina. Edellisiin määritelmiin viitaten rahankeräyslain 1 luvun 9 §:n 2 ja 3 kohdat kieltävät rahankeräyksen ketjukirjeen avulla sekä pyramidipelin avulla. Rangaistus rahankeräysrikoksesta ja lievistä rahankeräysrikoksesta tuomitaan rikoslain (1889/39, 17 luvun 16 b ja 16 c §) mukaan.

3.3.2 Kuluttajansuojalaki

Kuluttajansuojalaki on tarkoitettu sääntelemään kulutushyödykkeiden tarjontaa, myyntiä ja muuta markkinointia elinkeinonharjoittajilta kuluttajille, minkä lisäksi sitä voidaan soveltaa silloin, kun elinkeinonharjoittaja välittää kulutushyödykkeitä kuluttajille (1978/38, 1 luvun 1 §). Kuluttajansuojalaissa on kohtia, jotka soveltuvat pyramidihuijaus-ilmiön laillisuuden ja laissa tarkoitettun elinkeinotoiminnassa noudatettavan hyvän tavan mukaisuuden arviointiin.

Kulutushyödykkeillä laissa tarkoitetaan tavaroita, palveluksia sekä muita hyödykkeitä ja etuuksia, joita tarjotaan luonnollisille henkilöille tai joita tällaiset henkilöt olennaisessa määrässä hankkivat yksityistä taloutta varten (1978/38, 1 luvun 3 §). Kuluttajalla taas tarkoitetaan kuluttajansuojalaissa luonnollista henkilöä, joka hankkii kulutushyödykkeen pääasiassa yksityiskäyttöä, ei elinkeinotoimintaa varten (1978/38, 1 luvun 4 §). Elinkeinonharjoittajalla taas tarkoitetaan luonnollista henkilöä, yksityistä tai julkista oikeushenkilöä, joka myy tai tarjoaa kulutushyödykkeitä vastiketta vastaan saadakseen tuloa tai muuta taloudellista hyötyä (1978/38, 1 luvun 5 §).

Kuluttajansuojalain luku 2 käsittelee markkinointia ja menettelyä asiakassuhteessa. Menettely elinkeinotoiminnassa on sopimatonta, mikäli se on harhaanjohtavaa ja heikentää kuluttajan kykyä tehdä perusteltu ostopäätös tai kulutushyödykkeeseen liittyvä muu päätös, johon hän ei ilman tällaista sopimatonta menettelyä olisi päätenyt. (1978/38, 2 luvun 3 §). Saman luvun 6 § käsittelee taas

kieltoa antaa totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja, minkä johdosta kuluttaja tekee ostopäätöksen tai muun kulutushyödykkeeseen liittyvän päätöksen, jota hän ei ilman annettuja tietoja olisi tehnyt. Tässä pykälässä tarkoitettujen harhaanjohtavien tietojen antaminen voi liittyä muun muassa kulutushyödykkeen olemassaoloon, elinkeinoharjoittajan tai tämän edustajan yhteystietoihin taikka henkilöllisyyteen sekä kuluttajan oikeuksiin, velollisuuksiin ja riskeihin.

Tiedonantovelvollisuuteen liittyen lain 2 luvun 7 § käsittelee elinkeinoharjoittajan velvollisuutta antaa markkinoinnissa ja asiakassuhteessa kuluttajan kannalta tarpeelliset ja riittävät tiedot ostopäätöksen tai muun kulutushyödykkeeseen liittyvän päätöksen tekemiseksi. Kuluttajansuojalain 2 luvun 9 § kieltää aggressiivisen menettelyn, jossa otetaan huomioon esimerkiksi menettelyn ajoitus, paikka ja luonne.

Kuluttajansuojalain luvussa 2 (markkinointi ja menettely asiakassuhteessa) annettujen säännösten vastaista toimintaa harjoittavaa tahoa voidaan saman luvun 16§:n mukaan kieltää jatkamasta tällaista toimintaa. Tarvittaessa kieltoa voidaan tehostaa uhkasakolla ja kiellosta määrää markkinaoikeus. Myös kuluttaja-asiamies voi määrätä kiellon. Kielto voidaan antaa myös väliaikaisena, kunnes asia on lopullisesti ratkaistu.

3.3.3 Aihetta sivuava EU-direktiivi

Euroopan unionin jäsenvaltioille laadittujen direktiivien tarkoituksena on toimia jäsenvaltioiden lainsäätäjille ohjeistuksena, vaikka direktiivit itsessään eivät muuta jäsenvaltion lainsäädäntöä. Lainsäätäjänä toimivan elimen on kuitenkin varmistettava, että direktiivien sisällöt toteutuvat kansallisessa lainsäädännössä. Jos jäsenmaa on jo ennestään ottanut huomioon direktiivin sisällön lainsäädännössään, ei direktiivi sinänsä edellytä toimenpiteitä lainsäätäjiltä.

Ehdotus hallituksen esitykseksi Eduskunnalle laiksi kuluttajansuojalain 2 luvun muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 32/2008) on seurausta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/29/EY sisällöstä. Liitteessä I on lueteltuna kaupalliset menettelyt, joita pidetään kaikissa olosuhteissa sopimattomina. Liitteen I kohdassa 14 on kuvattu pyramidimyyntirakenteen luominen yhteinä sopimattomana ja harhaanjohtavana kaupallisena menettelynä. Tässä on ni-

menomaan yksilöity pyramidipelien yhdistäväksi tekijäksi se, että järjestelmässä henkilön tekemän suorituksen vastineena on mahdollisuus saada tuottoa uusien jäsenien värväämisestä, eikä kulutushyödykkeiden myynnistä tai kulutuksesta.

3.3.4 Rikoslaki

Koska pyramidihuijaus ei itsessään siis ole rikosnimike vaan ilmiö, on tekotapa kriminalisoitu erilaisin rikosnimikkein. Petoksen tunnusmerkistö on kuvailtu rikoslain (1889/39) 36 luvun 1 §:ssa. Petoksella tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla pyritään hankkimaan itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä tai vahingoittamaan toista erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttäen saamaan toinen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin ja siten aiheuttamalla taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä. Petoksesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Rikoslain 30 luvun (elinkeinorikoksista) 1 §:n mukaan markkinointirikoksena rangaistavaa on harhaanjohtavien tai totuudenvastaisten tietojen antaminen hyödykkeiden markkinoinnissa. Tässä tapauksessa hyödykkeillä tarkoitetaan mitä tahansa omaisuutta tai etua, jolla on taloudellista arvoa ja voi näin ollen olla vaihdannan kohteena.

3.4 Tilastoja poliisin tietoon tulleesta rikollisuudesta

Pyramidihuijaus-ilmiön laajuutta arvioitaessa on tutustuttava poliisin tilastoihin, jotka käsittelevät tiettyjä rikosnimikkeitä. Seuraavaksi esitellään tilastot poliisille ilmoitetuista pyramidihuijaus-ilmiöön kytkeytyvistä rikosepäilyistä. Taulukko 1 on tilasto poliisille ilmoitetuista epäilyistä rikoksista vuosilta 2005–2010, joissa on tutkintavaiheessa ilmennyt, etteivät rikoksen tunnusmerkit näissä rikosnimikkeissä ole täyttyneet. Taulukossa 2 on tilastoituina tapaukset, joissa rikoksen tunnusmerkistöt ovat täyttyneet.

TAULUKKO 1. Ei rikosta.

Ilmoitettu Kpl	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Yht.
Petos	388	448	539	668	1 031	625	3 699
Petoksen yritys	162	60	110	110	185	223	850
Törkeä petos	20	48	54	184	200	60	566
Törkeän petoksen yritys	3	19	6	10	6	11	55
Lievä petos	273	276	289	402	525	576	2 341
Arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos	0	0	0	0	0	0	0
Arvopaperimarkkinarikos	0	0	0	0	0	0	0
Rahankeräysrikos	6	2	2	21	46	1	78
Lievä rahankeräysrikos	0	0	0	0	0	0	0
Arpajaisrikos	1	0	1	0	2	0	4
Markkinointirikos	1	5	0	2	2	0	10
Yhteensä	854	858	1 001	1 397	1 997	1 496	7 603

TAULUKKO 2. Rikos.

Ilmoitettu Kpl	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Yht.
Petos	6 340	6 371	7 094	8 221	9 558	7 869	45 453
Petoksen yritys	816	779	776	1 058	1 050	1 192	5 671
Törkeä petos	831	693	625	819	883	807	4 658
Törkeän petoksen yritys	97	132	84	139	114	151	717
Lievä petos	4 365	4 639	5 083	5 853	5 869	5 880	31 689
Arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos	1	1	0	2	0	1	5
Arvopaperimarkkinarikos	0	0	0	0	0	0	0
Rahankeräysrikos	15	10	11	70	30	44	180
Lievä rahankeräysrikos	0	2	6	6	1	6	21
Arpajaisrikos	26	7	8	20	8	8	77
Markkinointirikos	9	5	4	3	4	8	33
Yhteensä	12 500	12 639	13 691	16 191	17 517	15 966	88 504

Tilastojen avulla on kuitenkin vaikea arvioida pyramidihuijauksiin verattavalla tavalla toimineita tapauksia, sillä ilmiön esiintyvyyttä ei ole havainnointi tilastoin. Taulukot luovat kuitenkin suuntaa antavan kuvan poliisin tietoon tulleista rikospäilyistä, jotka koskevat rikosnimikkeitä, joista pyramidihuijauksien piirissä toimineet ovat olleet syytettyinä.

4 HOVIOIKEUDESSA KÄSITELLYT TAPAUKSET JA VERKOSTOMARKKINOINTI

4.1 Tapausten kuvaus

Jotta opittaisiin tunnistamaan pyramidihuijaus, on analysoitava sen luonnetta, toteutus- ja toimintatapoja sekä peruspiirteitä. Tässä osiossa käsitellään pyramidipeleihin liittyneitä oikeustapauksia sekä näennäisesti laillisen verkostomarkkinointiyrityksen toimintaa.

4.1.1 Arpajais- ja rahankeräystoimintaan liittyvä rikosasia

Ensimmäinen oikeustapaus (Kouvolan HO:n tuomio 26.1.2007/116) käsittelee ulkomaille rekisteröityä liikeyritystä. Liikeyritys on pitänyt toimintaansa yllä verkkoportaalin avulla, jonka kautta se on myös tarjonnut jäsenilleen tiettyjä palveluita. Jäseneksi on päässyt liittymään ostamalla aloituspaketin, minkä jälkeen on ollut oikeutettu käyttämään palveluita, joista osa on ollut myös maksullisia. Alussa hankittu tuotepaketti on sisältänyt peliaikaa, joka on ollut myytävissä kolmannelle henkilölle. Tuotepaketin peliajan mukana on tullut myös tiettyjä oikeuksia ja velvollisuuksia, jotka myymisen yhteydessä ovat siirtyneet uudelle omistajalle.

Yrityksen jäsenrakenne muistuttaa verkostomarkkinoinnissa käytettävää organisaatorakennetta, sillä uusi hankittu jäsen on liittynyt aiemman jäsenen alapuolelle pyramidin kaltaiseen rakennelmaan. Yrityksen jäsentä on palkittu jokaisesta toimenpiteestä, jolla hän on tuonut lisää rahaa toimintaan. Jäsen on saanut palkkioksi joko peliaikaa, pelioikeuksia, arpoja tai muuta vastaavaa, joten jäsen ei missään vaiheessa ole luovuttanut rahaa organisaation toimintaan vastikkeetta.

Yrityksen jäsenellä on ollut mahdollisuus ansaita rahaa ollessaan osallisena toiminnassa. Raha on liikkunut yrityksessä kolmella eri tavalla: jäseneltä yhtiölle, yhtiöltä jäsenelle palkkioiden muodossa sekä jäseneltä jäsenelle heidän käydesään kauppaa yhtiön lahjakorteilla. Syyttäjä on vaatinut, että toimintaa harjoittaneet tuomitaan rangaistukseen arpajaisrikoksesta sekä rahankeräysrikoksesta ja rikkomuksesta. Syytteiden perustelut kuvataan seuraavaksi rikosnimikkeittäin.

Tapauksessa on sovellettu tekohetkellä voimassa olleen rahankeräyslain (1980/590) 12 §:n 1 momentin kohtaa, jonka mukaan se, joka toimeenpanee luvanvaraisen rahankeräyksen ilman rahankeräyslupaa, laiminlyö tilityksen tekemisen tai toimeenpanee lain 2 §:n 3 momentissa tarkoitetun rahankeräyksen, on tuomittava rahankeräysrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Tekohetkellä voimassa olleessa rahankeräyslaissa (1980/590) ei ole tarkemmin määritelty toimeenpanon käsitettä, mutta tämän lainkohdan esitöissä, hallituksen esityksessä (HE 3/1983 vp. s. 2), on tulkittu, että toimeenpanijaksi on katsottu vain ketjukirjekeräyksen alkuunpanija.

Tekohetkellä vakiintuneena pidetyn tulkinnan mukaan toimeenpanemisella on tarkoitettu vain keräyksen alkuunpanemista. Vastaajat ovat ainoastaan osallistuneet tai edistäneet ulkomailla alulle pantua toimintaa, jonka vuoksi toimeenpanijan käsitettä ei voida tulkita laajentavasti vastaajien vahingoksi ja heihin kohdistuva syyte rahankeräysrikoksesta on hylättävä. Tapaukseen sovellettavan vanhan rahankeräyslain (1980/590) 12 §:n 2 momentin mukaan on kuitenkin tuomittavaa muulla tavoin rikkoa edellä mainittua lakia tai sen nojalla annettuja säädöksiä tai määräyksiä ja näihin tekoihin syyllistynyt on tuomittava rahankeräysrikkomuksesta sakkoon. Vastaajat ovat toiminnallaan osallistuneet ketjukirjekeräykseen ja edistäneet sen toimintaa, jolloin rahankeräysrikkomuksen tunnuspiirteet täyttyvät.

Koska hovioikeus hyväksyy vastaajien näkemyksen siitä, että toimintaan liittymisen yhteydessä ostettavalla tuotepaketilla on todellista taloudellista arvoa, ei sen hankinta tai erilaisten pelien pelaaminen interetsivuilla ole ollut laitonta. Sen sijaan jäsenhankinta on toteutettu pyramidirakenteen mukaisella tavalla siten, että eräänlaisten pisteiden kerryttäminen on edellyttänyt kahden uuden jäsenen hankkimista, jotka sijoittuisivat järjestelmässä rekrytoijan alapuolelle. Jäsen on pystynyt kotiuttamaan henkilökohtaiselle tililleen näiden pisteiden johdosta kertyneitä varoja myymällä liittymis- ja arpajaislahjakortteja.

Tämä jäsenhankinta on siis toimeenpantu ketjukirjeeseen verrattavalla tavalla ja tulot jäsenhankinnasta ovat kertyneet vastikkeetta niistä maksuista, joita toimintaan myöhemmin mukaan liittyvät henkilöt ovat maksaneet osallistumismaksuina. Hovioikeus katsoi, että jäsenhankinnan osalta toiminnassa on ollut kysymys ra-

hankeräyslain 1980/590 1 §:n mukaisesta toiminnasta, jossa yleisöön vetoamalla kerätään rahaa vastikkeetta. Näiltäkin osin vastaajat ovat syyllistyneet rahankeräysrikkomukseen.

Arpajaisrikoksen tunnusmerkistöt täyttyvät arpajaislain (2001/1047) 62 §:n 2 momentin 2 kohdan nojalla, jonka mukaan arpojen myyminen tai välittäminen ulkomailla toimeenpantaviin arpajaisiin tai osallistuminen tällaisten arpajaisien edistämiseen. Tällaiseen toimintaan syyllistynyt on tomittava arpajaisrikoksesta rikoslain (1889/39 17) luvun 16 a §:n 4 kohdan mukaan sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Vastaajat ovat tahallaan edistäneet ulkomailla järjestettyjen arpajaisien arpojen myyntiä ja välittäneet arpajaislahjakortteja. Näiden tekijöiden vuoksi vastaajat ovat syyllistyneet toiminnallaan arpajaisrikokseen.

4.1.2 Markkinointiin ja rahankeräykseen liittyvä rikosasia

Oikeustapauksen (Turun HO:n tuomio 20.1.2009/79) yritys on historiansa aikana kaupannut internet liittymiä, verkkoyhteyksiä, polkupyöriä, elektroniikkaa sekä monia muita tuotteita. Se on myös välittänyt sähkösopimuksia sekä vitamiinitilauksia. Yritystä syytetään muun muassa rahankeräys- ja markkinointirikoksista.

Yrityksen franchise edustajaksi ryhtyminen on edellyttänyt pääsääntöisesti 999 euron hintaisen tuotepaketin ostamista, jonka todellisen arvon on kuitenkin arvioitu olevan vain noin 450 euroa, josta siitäkin vain 300 euroa on liittynyt todelliseen kaupankäyntiin. Jäsenten on todellisuudessa katsottu maksaneen edustaja-asemastaan ostaessaan aloitusvaiheessa kyseisen tuotepaketin. Edustajille on maksettu provisiota ainoastaan toteutuneiden myyntien perusteella. Provisioon kärsiksi pääseminen on organisaatiossa edellyttänyt kahden uuden edustajan hankkimista siten, että myös he ovat hankkineet aloituspaketin ja niistä saatu tulo on ollut uuden edustajan hankkimisen avulla saavutettua tuloa. Syyttäjä on vaatinut, että vastaajat tuomitaan rangaistukseen rahankeräys- ja markkinointirikoksista. Syytteen perusteena ovat teonkuvaukset eritellään seuraavissa kappaleissa.

Koska laillisuusperiaatteen mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka on tekohetkellä laissa säädetty rangaistavaksi, sovelletaan tässäkin oikeustapauksessa tekohetkellä voimassaolevaa lainsäädäntöä. Syyttäjä

on viitannut siihen, että edustajan on tuotteiden myymisen sijaan ollut kannattavampaa rekrytoida uusia myyntiedustajia yrityksen palvelukseen, sillä heille on luvattu osa niistä maksuista jotka myöhemmin edustajiksi liittyneet jäsenet ovat tuoneet yritykseen. Täten liiketoiminnassa olisi kerätty rahaa ketjukirjeeseen verrattavalla tavalla.

Sovellettavana olevan rahankeräyslain (1983/681) 2 §:n 3 momentin nojalla on rangaistavaa toteuttaa rahankeräys ketjukirjeen avulla tai siihen verrattavalla tavalla siten, että osallistuvalla luvataan osa rahoista tai muu taloudellinen etu. Hovioikeus toteaa, että ketjukirjeellä tapahtuvalle rahankeräykselle ominaista on se, että siinä kehotetun maksusuorituksen tekeminen ei oikeuta maksajaa saamaan mitään konkreettista tuotetta tai palvelua suorituksen vastineeksi.

Tässä tapauksessa rahankeräyksen on väitetty tapahtuneen myymällä tuotepakettia, josta edellä on kerrottu. Tuotepaketin arvo on riittävä tapausta arvioitaessa, mutta tuotteita on kuitenkin tosiasiallisesti myyty, jolloin tekohetkellä voimassaolevaa rahankeräyslakia tulkiten ei vastaajia voida tuomita rahankeräysrikoksesta vedoten ketjukirjeeseen verrattavalla tavalla toteutettuun rahankeräykseen (kumotun rahankeräyslain 1980/590, 2 §:n 3 momentti), sillä maksusuoritukset eivät ole olleet vastikkeettomia.

Mitä taas markkinointirikokseen tulee, on syytteet hylätty vastaajien osalta myös tämän rikosnimikkeen osalta. Syyttäjän mukaan vastaajat ovat antaneet totuudenvastaisia tietoja yhtiön edustajana toimimisen kautta saavutettavista ansaintamahdollisuuksista. Rikoslain (1889/39 30) luvun 1 §:n mukaan markkinointirikoksesta rangaistavaa on totuudenvastaisten tai harhaanjohtavien tietojen antaminen hyödykkeiden markkinoinnissa. Tässä tapauksessa on tulkittu, ettei ansaintamahdollisuutta voida pitää laissa tarkoitettuna hyödykkeenä, jonka vuoksi syyte hylättiin.

4.1.3 Sijoitustoimintaan liittyvä rikosasia

Tässä oikeustapauksessa (Helsingin HO:n tuomio 31.1.2007/318) yrityksen toiminta on perustunut siihen, että uusia jäseniä on houkuteltu tallettamaan yrityksen tilille rahaa, jonka jälkeen ne olisi sijoitettu osakkeisiin. Talletukselle oli luvattu pro-

sentin päivätuotto. Todellisuudessa luvattujen tuottojen saavuttamiselle ei ole kuitenkaan ollut minkäänlaisia lähtökohtia. Yrityksen johdolla ei ole myöskään ollut minkäänlaista aikomusta hankkia sijoittajien rahoille vastineeksi lupaamiaan osakkeita. Tässä tapauksessa jäseniä on houkuteltu sijoittajiksi erehdyttämällä ja heidän sijoittamansa varat ovat menneet pyramidirakennelmaa muistuttavan järjestelmän kautta ylätasolla toimineille, josta varat on kätkeyty tililtä toiselle.

Rikosnimikkeet, joista vastaajia syytetään tämän tapauksen osalta, ovat petos sekä kätkemisrikos, joita molempia pidetään törkeinä. Syyttäjän rangaistusvaatimuksien perusteina törkeän petoksen osalta ovat seuraavat tekijät; osa vastaajista on ollut suunnittelemassa ja toteuttamassa varojen hankkimismenetelmää, jonka tarkoituksena on ollut oikeudettoman hyödyn hankkiminen. Henkilöitä on erehdytetty tallettamaan varoja vastaajien käytössä oleville tileille. Osa vastaajista on myös houkutellettu tallettajia talletustoimintaan ja saanut heidät edelleen houkuttelemaan uusia tallettajia. Tallettajia on erehdytetty uskomaan, että niin kutsutut sijoitukset tuottaisivat jopa 365 prosentin vuos korkoa.

Syyttäjän mukaan petosrikosta on pidettävä törkeänä, sillä petoksella on hankittu huomattavaa hyötyä ja aiheutettu huomattavaa vahinkoa. Lisäksi petos on tehty pitkän ajan kuluessa ja suunnitelmallisesti. Törkeän petoksesta tekee myös se seikka, että petoksen tekijöitä ja uhreja on ollut poikkeuksellisen suuri määrä. Osa vastaajista tuomittiin rangaistukseen törkeästä petoksesta rikoslain (1889/39) 36 luvun 2 §:n nojalla. Yhtiön piirissä toimineita on myös syytetty kätkemisrikoksesta perustuen siihen, että tallettajien varoja on kätkeyty siirtelemällä niitä tileiltä toiselle. Teosta törkeän tekee se, että kätkemisrikos on toteutettu pitkän ajan sisällä ja varoja on saatu kerätyksi useita ihmisiä suunnitelmallisesti pettämällä. Osa vastaajista tuomittiin rangaistukseen törkeästä kätkemisrikoksesta rikoslain (1889/39) 32 luvun 2 §:n nojalla.

4.1.4 Verkostomarkkinointiyritys Amway

Amway (Yhdysvalloissa tunnetaan nykyään nimellä Quixtar) on Jay Van Andelin ja Rich DeVosin vuonna 1959 perustama verkostomarkkinointiyritys, joka kutsuu itseään yhdeksi maailman suurimmista ja menestyneimmistä suoramyyntiyrittäjistä. Yrityksen tuotevalikoimaan kuuluu hyvinvointi- ja kauneudenhoitotuotteita,

kodinhoitotuotteita sekä kestokulutushyödykkeitä, joita markkinoi ja myy maailmanlaajuisesti Amwayn yli 3,6 miljoonaa ”itsenäistä liikkeenharjoittajaa”. (Tietoa Amwaysta – Mikä on Amway?)

Toimintaan rekrytoitaville uusille jäsenille esitellään hyvin yksinkertainen liikeidea, jonka mukaan he voivat ansaita helposti suuria määriä rahaa tekemällä töitä sen eteen ainoastaan noin 8–12 tuntia viikossa. Amwayn toimintaan liittyville markkinoidaan toimintaa mahdollisuutena jäädä pois normaalista työelämästä ja saada tämän kautta itselleen rajattomasti vapaa-aikaa, mutta samalla saavuttaa taloudellinen riippumattomuus ryhtymällä ”itsenäiseksi liikkeenharjoittajaksi”.

Liikeidean mukaan tuotteet tulee ”ostaa itseltään”. Tämä tarkoittaa sitä, että jälleenmyyjien tulee myydä Amwayn lakiosaston mukaan 70% niistä tuotteista eteenpäin, mitkä he Amwaylta itse ostavat, jotta toiminta ei täyttäisi laittoman pyramidijärjestelmän tunnusmerkkejä. Tuotteiden näennäinen myynti eteenpäin estää sen, ettei liiketoimintaa voida syyttää rahankeräyslain (2006/255) 9 §:n 4 kohdan, ”kiellon järjestää rahankeräys tavalla, jossa kaupankäynti tai yhdistyksen jäsenhankinta ja rahankeräys ovat ilmeisessä vaarassa sekoittua keskenään”, mukaisesta toiminnasta. Todellisuudessa monet jälleenmyyjät osatavat itse suurimman osan tuotteista, ja toiminnan myynti koostuukin siis omasta kulutuksesta sekä jälleenmyyjän itselleen ostamasta koulutusmateriaalista, joka on tarkoitettu apuvälineeksi lähinnä jäsenhankintaan. (Quixtar Amway liiketoiminnan analyysi.)

Jälleenmyyjän tulisi myydä huomattavia määriä tuotteita tai hankkia alalinjaansa huomattava määrä uusia jälleenmyyjiä saadakseen toiminnasta tuntuvia palkkioita. Suuri osa toimijoista ansaitsee palkkioita ostamalla koulutusmateriaalia, myymällä sitä eteenpäin sekä painostamalla alalinjaansa toimimaan samoin, värväämällä uusia jälleenmyyjiä sekä käyttämällä itse yrityksen tuotteita. Todellisuudessa siis suurin osa tuotteista myydään Amwayn piirissä toimijoille, ei ulkopuolisille asiakkaille, minkä vuoksi toiminta muistuttaa laitonta pyramidihuijausta.

Amwayta on toistuvasti epäilty pyramidihuijauksena toimimisesta, jonka vuoksi yritys alunperin vaihtoi nimensä Yhdysvalloissa Quixtariksi puhdistukseksi mainettaan. Vuonna 1978 Federal Trade Commission kuitenkin päätti, ettei kyseessä ole pyramidihuijaus, sillä se noudattaa seuraavia periaatteita: värväyk-

sestä ei saa suoraa tuloa, edustajan on myytävä tuotteita saadakseen palkkioita, yritys on sitoutunut ostamaan myymättä jääneet tuotteet takaisin sekä tuotteista 70 % tulee myydä verkoston ulkopuolelle ja jälleenmyyjillä tulee olla vähintään kymmenen asiakasta kuukausittain. Tämän jälkeen nostetuissa kanteissa on kyseenalaistettu näitä ehtojen noudattamisesta. Etenkin tuotemyyntiä verkoston ulkopuolisille on kyseenalaistettu, sillä sitä ei valvota millään lailla ja jälleenmyyjä kehoitetaan käyttämään yrityksen tuotteita omassa taloudessaan. Tällä tavoin omilla ostoksillaan on mahdollista täyttää kuukausittainen myyntivaatimus. (Verkostomarkkinointi. Bisnestä vai huijausta? Amway ongelmassa.)

4.2 Tapausten yhteenveto ja vertailu

Tässä kappaleessa tehdään yhteenveto oikeustapauksissa sovelletuista kriminalisoinneista ja verrataan verkostomarkkinointiyritys Amwayn toimintaa hovi-oikeuden tuomioissa kuvattuihin rikostapauksiin. Tapausten havainnoinnissa ja vertailussa hyödynnetään Pyramidihuijaus-luvun (luku 3) sisältämää aihetta käsittelevää teorian tietoa, joka on kerätty eri lähteistä.

Arpajais- ja rahankeräystoimintaan liittyvässä oikeustapauksessa vastaajat ovat olleet syytettyinä arpajaisrikoksesta sekä rahankeräysrikkomuksesta ja -rikoksesta. Syyte rahankeräysrikoksesta on hylätty, sillä tekohetkellä voimassa olleen rahankeräyslain (1980/590) nojalla on tulkittu, että vastaajat ovat ainoastaan osallistuneet ja edistäneet ulkomailla alulle pantua toimintaa, jonka vuoksi vain rahankeräysrikkomuksen tunnuspiirteet ovat täyttyneet.

Edellä kuvattu toiminta olisi mahdollisesti ollut paremmin kriminalisoinnin piirissä, mikäli uudempi rahankeräyslaki (2006/255) olisi ollut tekohetkellä voimassa (ks. luku 3.3.1). Rahankeräysrikkomukseen vastaajat ovat syyllistyneet myös jäsenhankinnan osalta, sillä se on toteutettu ketjukirjeeseen verrattavalla tavalla yleisöön vetoamalla ja tulot jäsenhankinnasta ovat kertyneet vastikkeetta uusien jäsenien osallistumismaksuista. Vastaajat eivät ole myöskään syyllistyneet tapauksessa rahankeräysrikkomukseen aloituspaketin myymisen osalta, koska paketilla (tässä tapauksessa sisältänyt peliaikaa) on kuitenkin ollut jonkin verran tosiasiallista arvoa. Arpajaisrikkomuksen tunnusmerkit ovat tapauksessa täyttyneet vastaajien edistettyä

ulkomailla järjestettyjen arpajaisten arpojen myyntiä, mutta sillä ei ole pyramidihuijaus-ilmiötä tutkittaessa relevanttia arvoa tässä tapauksessa.

Markkinointiin ja rahankäreystoimintaan liittyvässä oikeustapauksessa vastaajia on syytetty rahankeräys- ja markkinointirikoksista, mutta molemmat syytteet on hylätty. Toiminnan alussa ostetun tuotepaketin hinta on tapauksessa ollut riittävä seikka, mutta tosiasiallista liiketoimintaa on kuitenkin tapahtunut. Tämän vuoksi ei voida katsoa, että vastaajat olisivat syylistyneet ketjukirjeen avulla toteutettuun rahankeräykseen tekohetkellä voimassaolevan rahankeräyslain (1980/590) 2 §:n 3 momentissa tarkoittamalla tavalla, sillä maksut eivät ole olleet vastikkeettomia. Vastikkeettomuus olisi edellyttänyt sitä, että suorituksen tekeminen ei olisi oikeuttanut maksajaa saamaan minkäänlaista konkreettista tuotetta tai palvelua.

Syyttäjän mukaan vastaajat ovat syylistyneet markkinointirikokseen totuudenvastaisten tietojen antamisen vuoksi koskien toimintaan mukaan liittyvien todellisia ansaintamahdollisuuksia. Syyte markkinointirikoksesta on hylätty siksi, että rikoslain (1889/39) 30 luvun 1 §:n mukaan kiellettyä on antaa totuudenvastaista tai harhaanjohtavaa tietoa hyödykkeiden markkinoinnista ja tässä on tulkittu, ettei ansaintamahdollisuutta voida pitää tällaisena hyödykkeenä. Kriminalisoinnin ongelmana on se, että monet teot saattavat jäädä tuomitsematta, sillä toimintaa arvioidaan yksilön tekojen kautta, ei sen ympäristölle aiheuttaman haitan kautta (ks. luku 3.2).

Edellisessä kappaleessa kuvattua toimintaa verrattaessa Amwayn toimintaa, voidaan nähdä samankaltaisia piirteitä. Amwayn tapauksessa ristiriitaista on se, tapahtuuko todellista liiketoimintaa, eli myydäänkö yrityksen tuotteita verkoston ulkopuolisille henkilöille. Markkinointiin ja rahankäreystoimintaan liittyvässä oikeustapauksessa kyseenalaista on puolestaan tapahtuneen liiketoiminnan laatu, sillä ostettujen aloituspakettien myyntihinta on kohtuuttoman suuri sen todelliseen arvoon verrattuna. Täten tuotepaketin sisältämien hyödykkeiden eteenpäin myyminen on tuskin kompensoinut tuotepakettiin sijoitettuja varoja. Tuotepaketin ostaminen onkin ollut enemmän yhteydessä itse edustaja-asemasta maksamiseen. Amwayn tapauksessa edellä mainitun kaltaista tuotepakettia vastaa yrityksen kauppaama koulutusmateriaali, jolla ei todellista myyntiarvoa juuri ole. Materiaali voi olla esimerkiksi motivaatiota nostattamaan tarkoitettuja kasetteja tai

opetusmateriaalia uusien jäsenien rekrytointia ajatellen (vertaa myös arpajais- ja rahankeräystoimintaan liittyvässä tapauksessa myyty aloituspaketti, ks. luku 4.1.1).

Sijoitustoimintaan liittyvässä oikeustapauksessa osa vastaajista on tuomittu petoksesta ja kätkemisrikoksesta, joita molempia pidetään törkeinä. Jäseniä on houkutteltu sijoittajiksi, mutta todellisuudessa varat ovat menneet pyramidijärjestelmää muistuttavassa järjestelmässä ylätasoilla toimineille jäsenille. Sijoittajilta erehdyttämällä hankitut varat on tämän jälkeen kätkeyty siirtelemällä niitä tililtä toiselle. Sijoitustoiminnan avulla toteutetut pyramidihuijaukset ovat suhteellisen vanha keksintö, sillä jo 1900-luvun alussa keksittiin erehdyttämällä keräämään sijoittajilta varoja kertomalla, että tällaisen todellisuudessa usein kuvitteellisen sijoituskohteen avulla on mahdollista saada erittäin suuria voittoja lyhyessä ajassa (ks. luku 3.2).

Verkostomarkkinointiyritys Amwaysta saatavilla olevan tiedon pohjalta voidaan siis arvioida, että toiminta muistuttaa joltain osin oikeustapauksissa kuvattuja tapauksia. Jäsenten hankinta on tapahtunut yleisöön vetoamalla ja antamalla toiminnasta vaikeaselkoista tietoa, jotta toimintaan rekrytoidut jäsenet eivät ymmärtäisi sen todellisia tarkoituksia. Verratessa markkinointiin ja rahankäreystoimintaan liittyvään oikeustapaukseen, jossa vastaajat ovat syyttäjän mukaan syyllistyneet markkinointirikokseen totuudenvastaisten tietojen antamisesta koskien toiminnan todellisia ansaintamahdollisuuksia, olisi syytteet Amwaynkin osalta todennäköisesti hylättävä samoista syistä; rikoslaki ei tunnista ansaintamahdollisuutta markkinoitavaksi hyödykkeeksi, jonka markkinoinnissa annettavien väärin tietojen antaminen olisi kriminalisoitu.

Amway liiketoiminnassa on näennäsesti pyritty noudattamaan sääntöä, jonka mukaan jälleenmyyjän täytyy siis myydä 70 % ostamistaan tuotteista eteenpäin verkoston ulkopuolisille tahoille. Tämän säännön tarkoituksena on estää epäilyt siitä, että toiminnassa harjoitettu kaupankäynti on vaarassa sekoittua keskenään jäsenhankinnan kanssa, joka on kriminalisoitu rahankeräyslaissa (2006/255). Tällä pyritään siis estämään epäilyt siitä, että toiminnan tarkoituksena olisi ainoastaan markkinoida yritysmuotoa ja hankkia uusia jäseniä pyramidirakenteen omaiseen järjestelmään. (Ks. luku 4.1.4.)

Kahta oikeustapauksissa kuvailtua yritysmuotoa on epäilty rahankeräysrikoksesta. Vain sijoitustoiminnan avulla toiminut yritys ei ole ollut tästä syytettynä, sillä siinä on ollut kysymys enemmänkin erehdyttämällä kerättyjen varojen hankkimisesta ja kätkemisestä käyttäen ponzi-huijauksen keinoja (ks. luku 3.1.2). Rahankeräysrikoksen tunnusmerkit pyramidipelin yksilöinnin osalta kuvaavat kuitenkin parhaiten pyramidihuijausten toimintaa, sillä vuonna 2006 voimaantulleessa laissa ilmiö on tunnistettu huomattavasti aikaisemmin voimassaolevia lakeja paremmin.

Lakiuudistus voi myös osaltaan selittää poliisin tilastoissa nähtävissä olevan rahankeräysrikosten kasvun, sillä vuonna 2008 rikoksesta tuomittujen tapausten määrä oli 70, kun taas vuosina 2005–2006 sama luku on kaikkina vuosina jäänyt reilusti alle 20. Toisaalta vuonna 2009 tuomittujen rahankeräysrikostapausten määrä oli 30 ja vuonna 2010 määrä oli 44, kun taas tapausten määrä, joissa on tutkintavaiheessa todettu, ettei rikosta ole tapahtunut, oli 46 vuonna 2009 ja 1 vuonna 2010. Tämä herättää kysymyksen siitä, onko rikollisuus jälleen askeleen edellä sillä, että se sopeutuu uusiin lakeihin, osaa kiertää välttääkseen epäilyt ja peitellä toimintaa entistä paremmin (ks. talukko 2. luvussa 3.4).

Oikeustapauksissa kuvailtuja toimintatapoja ja verkostomarkkinointiyrityksen toimintaa havainnoitaessa arvion kohteena on myös hyvän tavan periaatteen noudattaminen yritystoiminnassa. Onko kyseenalaisen toiminnan harjoittaminen hyväksi terveelle kilpailulle markkinoilla ja vaikuttaako se tavallisen kuluttajan suhtautumiseen yritysmaailmaa kohtaan. Kaikki tämä vaikuttaa laaja-alaisesti ympäristöön, ei vain kyseenalaisien järjestelyiden piirissä toimiviin henkilöihin.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyössä tutkimuksen kaltaisella menetelmällä saavutetut tulokset, joihin olen päätenyt aiheesta saatavilla olevan teoriatiedon ja tutkimieni tapauskuvausten avulla. Osiossa esittelen enimmäkseen huomiot, jotka olen tehnyt tutkimuksen pohjalta. Tässä en vielä kerro tyhjentäviä mielipiteitäni aiheesta.

Koska pyramidihuijaus ei itsessään ole rikosnimike vaan ilmiö, on tekotapa kriminalisoitu erilaisin rikosnimikkein. Pyramidihuijaukset ovat laitonta rahan-keräystä, joissa rakennelmaan saadut varat koostuvat suurelta osin uusien jäsenien aloitusmaksuista. Huijaukset toteutetaan useimmiten ketjukirjeeseen tai verkostomarkkinointiin verrattavalla tavalla. (Kuluttajavirasto. Pyramidihuijaus.) Myös sijoitustoiminnan keinoja hyväksikäyttäen on tapatunut pyramidihuijauksia, mutta kaikissa toteutustavoissa on sama pyrkimys; kerätä rahaa toimintaan myöhemmin liittyneiltä jäseniltä erilaisten maksujen muodossa siten, että uusilta kerätyt varat siirtyvät pyramidirakennelmassa ylöspäin aikaisemmin toimintaan liittyneille jäsenille. Tämä saa aikaan sen, että toiminnassa onkin kyse enemmän uusien jäsenien hankkimisesta kuin todellisesta liiketoiminnasta.

Tunnistettavin yhdistävä piirre pyramidihuijauksille on suurien voittojen tai ansaintamahdollisuuksien lupaaminen minimaalisella riskillä ja vaivannäöllä. Usein toimintaan rekrytoitaville uusille jäsenille ei anneta juurikaan aikaa harkita tarjousta. (Finanssivalvonta. Tiedote 3/2004, 7.) Sijoitustoiminnan ja siihen liittyvän rahan-keräyksen lisäksi pyramidipelejä on toteutettu normaalia kaupankäyntiä muistuttavain keinoin, joita ovat esimerkiksi verkostomarkkinoinnin avulla toteutettavat huijaukset. Verkostomarkkinointia muistuttavain keinoin toteutetuissa pyramidihuijauksissa markkinoitavat tuotteet ovat rekvisiittaa, jotta muodostuisi käsitys siitä, että kysymys on tavanomaisesta kaupankäynnistä. Todellisuudessa suurin osa pyramidirakenteen varoista koostuu ainoastaan myytyjen aloituspakettien hinnoista tai muista aloitusmaksuista ja uuden jäsenen on tarkoitus saada osuus hänen alapuolelleen tulevaisuudessa liittyvien jäsenien aloitusmaksuista tai muista suorituksista. (Kuluttajavirasto. Pyramidihuijaus.)

Usein toimintaan liittymistä saattaa suositella entuudestaan tuttu henkilö. Sijoitustoimintaan liittyvissä tapauksissa uusia sijoittajia on lähestytty muun muassa internetin ja sähköpostin välityksellä. Nämä kanavat antavat mahdollisuuden lähestyä sijoittajia nopeasti ja vaivattomasti petollisin tai epäasiallisin tarkoituksin (Finanssivalvonta. Tiedote 3/2004, 7). Sijoitustoimintaan liittyvissä tapauksissa ihmisiä on houkuteltu luovuttamaan rahaa eteenpäin sijoitettavaksi, mutta todellisuudessa oikeaa sijoitustoimintaa ei usein ole tapahtunut lainkaan ja sijoitetut varat ovat menneet suoraan pyramidirakennelman omaisen järjestelmän ylätasolla toimineille tahoille.

Yhdistävä tekijä ilmiön piirissä toimineille tapauksille on se, että toiminnan suosittelija saa palkkioita uusien jäsenien hankinnasta. Hälyttävä piirre onkin se, jos itselleen herää ajatus siitä, että uusien jäsenien hankinta onkin kannattavampaa kuin todellisen liiketoiminnan harjoittaminen. Sijoitustoimintaan liittyvissä tapauksissa jäsenet eivät tuskin aina tiedä toimivansa suosittelijoina, sillä heidät pyritään pitämään tyytyväisinä maksamalla heille alussa korkoa, eli siis myöhemmin järjestelmään sijoitetuista varoista koostuvia summia. Tällöin sijoittaja uskoo vilpittömästi sijoituksen toimivuuteen ja rekrytoi uusia sijoittajia huomaamattaan suosittelmalla toimintaa eteenpäin. Sijoitus- tai muun toiminnan tarkoituksiperistä ja toimintaperiaatteista on vaikea saada tietoja, tai ne on tietoisesti tehty vaikeaselkoisiksi (Hirvi 2010).

Voimassaolevassa rahankeräyslaissa pyramidipeli tunnistetaan seuraavasti: toimintaa, jossa mukaan liittyvän henkilön ansainta- tai voittomahdollisuudet osaksi tai kokonaan muodostuvat vastikkeetta niistä maksuista, joita toimintaan myöhemmin mukaan liittyvät maksavat osallistumismaksuina tai muina kerta- tai toistuvais-suorituksina (Rahankeräyslaki 2006/255 4 § 5 kohta). Toinen ilmiön piirissä toimineita tapauksia hyvin kuvaava kohta löytyy saman lain 9 §:n kohdasta 4, jonka mukaan kiellettyä on järjestää rahankeräys tavalla, jossa kaupankäynti tai yhdistyksen jäsenhankinta ja rahankeräys ovat vaarassa sekoittua keskenään. Viimeksi mainittu kohta onkin erityisesti verkostomarkkinointiyritysten toimintaa arvioidessa kiinnostusta herättävä seikka. Onko lainkohtia mahdollista kiertää siten, että toiminta vaikuttaisi näennäisesti normaalilta kaupankäynniltä ja valvotaanko yritystoimintaa tarpeeksi tehokkaasti?

Pyramidirakennelma on yleisin rahan huijaamisen keino (Nars 2009, 23). Sen laajuutta voidaan arvioida ainoastaan julkisuuteen päässeiden tapausten ja ilmiötä kriminalisoivista rikosnimikeistä saatujen tilastotietojen avulla. Tilastot antavat vitteellistä tietoa ilmiön yleisyydestä. Ilmiö kuitenkin tunnetaan laajalti ja tapauksia on ilmennyt maailmanlaajuisesti. Karkeasti voidaan arvioida, että kyseenalaisia toimintatapoja on esiintynyt eniten Etelä-Euroopassa (Euroopan komissio. Yksittäisille kuluttajille suunnattua epäilyttävää ammatillista koulutusta ja liiketoimintaehtotusten kauppaamista koskeva selvitys 2001, 7).

Tilastojen laatimista aiheesta vaikeuttaa se, että uusia toimialoja, joissa ilmiölle jokseenkin vakiituneita toimitapoja hyödynnetään, keksitään jatkuvasti lisää. Ilmiön tutkimista viranomaistahon toimesta hankaloittaa se, että toiminta naamioidaan tarkoituksenmukaisesti muistuttamaan tavanomaista kaupankäyntiä tai sjoitus-toimintaa. Usein uhrin eivät edes halua ilmoittaa tapahtuneista väärinkäytöksistä joko tiedon puutteen, häpeän tai taloudellisen tappion vähäisyyden vuoksi. Usein uhrin eivät ole myöskään tietoisia siitä, minkälaisiin korjaaviin toimenpiteisiin on mahdollista ryhtyä. (Euroopan komissio. Yksittäisille kuluttajille suunnattua epäilyttävää ammatillista koulutusta ja liiketoimintaehdotusten kauppaamista koskeva selvitys 2001, 8–9.)

Pyramidihuijauksien uhreiksi joutuneilla on käytössään tiettyjä keinoja, joilla on mahdollista ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin. Väärinkäytöksistä eteenpäin ilmoittaminen on hyvin tärkeää. Viranomaistahon on helpompi puuttua jatkossa epäilyttäviin järjestelyihin, kun kaikki epäilyt pyramidihuijauksista saatetaan heidän tietoonsa, jolloin uusimmat toteutustavat ja toimialat, joihin huijausta on sovellettu, ovat heidän tiedossaan. Ilmoituksen voi tehdä Finanssivalvonnalle tai kuluttaja-asiamiehelle.

Kuluttaja-asiamiehen valvontatoiminta perustuu laajaan yleistoimivaltaan, joka sillä on kuluttajansuojalain noudattamisen valvojana (Kuluttajavirasto. Kuluttaja-asiamiehen valvontatehtävät). Kuluttaja-asiamies antaa ohjeita miten toimia eri tilanteissa ja voi myös avustaa tarvittaessa kuluttajaa tuomioistuimessa riita-asioissa, joilla on ennakkopäätösarvoa tai jotka ovat kuluttajien yleisen edun kannalta tärkeitä (Kuluttajavirasto. Avustustoiminta).

Finanssivalvonnan yksi tärkeimmistä tehtävistä on valvoa menetelytapoja, joita palveluntarjoajat käyttävät asiakassuhteissaan. Näiden tulee olla lainsäädännön, hyvän tavan ja kansainvälisten vaatimusten mukaisia. Fiva valvoo myös palveluntarjoajien markkinointia, sopimusehtoja ja muuta toimintaa hyvän tavan noudattamista silmällä pitäen. Listayhtiöiden tiedonantovelvollisuus ja säästämisuotteet ja palvelut ovat myös keskeisiä valvonnan kohteita, eli etenkin epäilyttävissä sijoitustoimintaan liittyvissä tapauksissa on suositeltavaa ottaa selvää sijoitustuotteiden ja niiden tarjoajan aitoudesta Finanssivalvonalta. Finanssivalvonta voi tarvittaessa

antaa esimerkiksi julkisen huomautuksen tai määrätä rikemaksun väärinkäytösten ilmetessä. (Finanssivalvonta. Markkinavalvonta ja menettelytapavalvonta.)

Suoraan poliisille ilmoittaminen voi joissain tapauksissa olla viisasta. Oikeusturvakeinona toimii myös siviiliprosessin, eli riita-asiain oikeudenkäynnin käynnistäminen. Tässä tapauksessa kyseessä on vahingonkorvausprosessi, kun puhutaan pyramidihuijauksen uhrin mahdollisuudesta korjaaviin toimenpiteisiin. Prosessin käynnistäminen edellyttää asianosaisen tekemää aloitetta, eli kannetta. (Lappalainen ym. 2007, 59.)

Myös rikosprosessi on yksi oikeusturvakeinoista. Tämä on lailla säännelty menettely, jossa väitetään, että on tapahtunut rikos ja rikoksesta epäillylle vaaditaan rangaistusta. Mahdollista tuomioistuimessa tapahtuvaa rikosoikeudellista oikeudenkäyntiä edeltää poliisin suorittama esitutkinta, jonka jälkeen tapaus siirtyy viralliselle syyttäjälle syyteharkintaan. Tätä seuraa syytettä koskeva päätöksenteko. Rikosoikeudellisen prosessin yhteydessä voidaan esittää myös yksityisoikeudellinen vaatimus, kuten vahingonkorvausvaatimus. (Lappalainen ym. 2007, 62.) Siviili- ja rikosprosessin ero ratkeaa vaaditun oikeusseuraamuksen luonteen mukaan, eli sen mukaan, onko vaatimus yksityisoikeudellinen vai rikosoikeudellinen. Vaadittu oikeusseuraamus on rikosoikeudellinen, jos oikeudenkäynnissä vaaditaan julkisoikeudellista seuraamusta, eli rangaistusta tai menettämisseuraamusta. (Lappalainen ym. 2007, 62 – 63.)

6 TUTKIMUSTULOSTEN ARVIOINTI

Opinnäytetyöni tarkoituksena ei ollut tuottaa uutta tietoa aiheesta, vaan etsiä tietoa ilmiöstä eri lähteistä. Pyrkimys oli koota tietoa ilmiöstä lainsäädännöllisestä näkökulmasta ja tavallisen kuluttajan tai sijoittajan näkökulmasta. Huomiota on kiinnitetty erityisesti pyramidihuijauksen tunnistamiseen soveltuvien tekijöiden yksilöimiseen, jotta uhrituminen voitaisiin estää etukäteen. Toinen opinnäytetyön tärkeä tehtävä oli pohtia lainsäädännön riittävyttä ilmiön kriminalisoinnin ja uhrien oikeusturvakeinojen kannalta.

Tutkimuksen kaltaisen opinnäytetyön tulokset ovat siis eri lähteistä hankittujen tietojen summa. Valvontaviranomaisen julkaisuista ja lainsäädännöstä kerätyt tiedot ovat luotettavia. Niistä poimitut tiedot koskien ilmiötä ovat täysin käyttökelpoisia erilaisiin liiketoimiin ryhtymistä harkitsevalle henkilölle. Kirjallisuudesta ja poliisien tilastoista kerätty aineisto ei taas puolestaan ole yhtä tarkkaa ja yksinomaan pyramidihuijausten havainnoitiin soveltuvaa, sillä tieteellistä tutkimusta ei aiheesta ole käytettävissä ja poliisin tilastot eivät yksilöi pyramidihuijauksia itsenäisenä ilmiönä.

Hovioikeudessa käsiteltyjen tapausten avulla saatu tieto on yksi parhaimmista lähteistä, joka ajaa tutkimuksen tarkoitusta täysin. Niiden avulla on voitu luotettavasta lähteestä hankitun tiedon avulla tehdä huomioita siitä, miten pyramidihuijauksia on toteutettu, ja pohtia tapausten kriminalisointia käytännössä. Verkos- tomarkkinointiyhtiö Amwayta käsittelevä tieto on hankittu sähköisestä lähteestä, joka väittää itseään objektiiviseksi, mutta rivien välistä voi lukea, että tämän lähteen tarkoituksena on yksinomaan varoittaa ihmisiä yhtiön toiminnasta. Tämän lähteen tulkinnaissa on osattava olla kriittinen.

Opinnäytetyön tarkoituksena ei siis ole toimia kattavana tieteellisenä tutkimuksena aiheesta, vaan kerätä olennaisimmat tiedot ilmiön tunnistamiseen tavallisen kuluttajan näkökulmasta ja siitä näkökulmasta, miten lainsäädäntö tunnistaa ilmiön ja millä tavoin ilmiön uhriksi joutuneen henkilön on mahdollista ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin. Tarkoituksena on herättää ajatuksia ilmiöstä, korostaa omaa vastuuta ja tiedonhankinnan tärkeyttä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen johtopäätökset, joihin on päädytty. Luku sisältää myös omia mielipiteitäni aiheesta.

Pyramidihuijaus ei ole ilmiönä uusi, ja se tunnetaan kansainvälisellä tasolla. Ilmiöstä kuitenkin puhutaan suhteellisen vähän, ja tietoa aiheesta on osattava itse etsiä objektiivisesta lähteestä. Sähköisen kaupankäynnin ja maksuliikenteen ylei-

styessä vastuu onkin ensisijaisesti sillä taholla, joka liiketoimiin ryhtymistä harkitsee. Tahon tulee tunnistaa epäilty huijaus ja pidättäytyä sen pohjalta liiketoimesta kokonaan, sillä uhriutumisen jo tapahduttua kaikkia sen aiheuttamia vaikutuksia havoin pystytään korjaamaan jälkikäteisillä toimenpiteillä. Esimerkiksi uhrin kokemaa taloudellista menetystä on vaikea kompensoida jälkikäteen edes vahingonkorvausprosessin avulla. Pyramidihuijaustapauksissa varoja on usein kätetty huolellisesti jälkikäteen, jolloin niiden jäljittäminen voi olla lähes mahdotonta.

Usein kuitenkin luotetaan liian sokeasti liiketoiminnan suosittelijoihin. Pyramidihuijauksista puhuttaessa on hyvä pitää mielessä, että suosittelijan motiivina voivat olla erilaiset palkkiot uusien jäsenien hankkimisesta. Toiminnan suosittelijat ovat myös itse saattaneet joutua vilpittömässä mielessä huijauksen uhriksi, minkä vuoksi ei tulisi luottaa edes tuttuun suosittelijaan, vaan aina ensin tulisi ottaa itse selvää liiketoiminnan luonteesta ja tarkoituksista. Usein on järkevää pyytää kaikki tiedot kirjallisena etenkin, jos toiminta vaikuttaa epäilyttävältä.

Joissain tapauksissa uhriutumisen syynä ei välttämättä ole tiedon puute tai ilmiön ennelta tunnistamisen vaikeus, vaan pyramidihuijauksien toteuttajien taidokkaat keinot peitellä toiminnan luonnetta ja vedota esimerkiksi ihmisten tunteisiin markkinoidessaan toimintaansa. Usein pyramidihuijauksen keinoin rahaa huijanneet ja myös verkostomarkkinointiyrietykset pyrkivät tukahduttamaan ihmisten halun ottaa itse selvää asioista pyrkimällä saavuttamaan heidän luottamuksensa erilaisin keinoin. Vaikka tietoa olisikin saatavilla, eivät ihmiset koe tärkeäksi etsiä sitä riippumattomasta lähteestä toimijoiden saavutettua heidän luottamuksensa.

Esimerkiksi Amwayn toiminta on hyvin yhteisöllistä, ja toiminnan yhteiskuntavastuuta ja ihmisistä välittämistä korostetaan loputtomiin. Tutkiessani yrityksen internetsivuja löysin muutamia videoleikkeitä, joissa kuvataan yrityksen toimintaa. Yrityksen 50-vuotissyntymäpäivää juhlivassa videossa (5 vuosikymmentä) yrityksen puheenjohtaja Steve Van Andel toteaa Amwayn toiminnan olevan enemmän kuin pelkkää liiketoiminnan harjoittamista, sillä toimintaa harjoittavien piirissä on läsnä välittämisen ilmapiiri. Kiinnostusta herättäviksi tarkoitettuista videoista löytyy hyvin kyseenalaista materiaalia.

Yleiskuva materiaalista on se, että Amwayn liiketoiminnasta puhutaan kauniilla sanoilla ja näytetään kuvia ”itsenäisistä liikkeenharjoittajista”, joilla on runsaasti vapaa-aikaa, jonka he ovat saavuttaneet toimintaan liittymisen mukana tuomasta taloudellisesta riippumattomuudesta. Yrityksen toiminnan piirissä toimijoita kutsutaan suureksi perheeksi, joka tukee toinen toistaan vaikeiden aikojen yli. Yrityksestä kertovassa materiaalissa on havaittavissa jopa uskonnollisia piirteitä, joilla vedotaan ihmisiin. Edellä mainittu toiminta on mielikuvien myyntiä. Niin sanottua kylmää faktaa yrityksen toiminnasta ei tarjota samalla tavalla kuin näitä mielikuvia paremmasta elämästä. Ihmisiin vetoaminen psykologian avulla on mielestäni todella kyseenalaista, sillä vähemmän koulutetut ja herkkäuskoiset ihmiset saattavat langeta tällaisia keinoja käyttämällä.

Epäilyttävistä tapauksista tulee aina ilmoittaa viranomaisille. Viranomaistahoilla ei ole riittäviä resursseja tutkia satunnaisotannan tyyppisesti kaikkia liiketoimia siten, että vain sen avulla estettäisiin niiden syntyminen ja toiminta. Monet laittomat järjestelyt saattavatkin jäädä kokonaa huomiotta, jollei niistä ilmoiteta eteenpäin. Ilmoittamalla on mahdollista estää myös uusien uhrien syntyminen. Tosin viranomaisvalvontaa olisi myös tehostettava ja keksittävä jokin keino valvoa sääntöjen noudattamista. Amwayn tapausta pohdittaessa (ks. luku 4.1.4) on tullut ilmi, että yritys on laatinut ohjeita liiketoiminnan toteutukselle ja sääntöjä, joita tulisi noudattaa, mutta todellisuudessa niiden noudattamista ei valvota tarpeeksi tehokkaasti. Millä tavoin valvotaan tämän verkostomarkkinointiyrityksen jälleenmyyjä koskevaa sääntöä myydä 70 % ostamistaan tuotteista verkoston ulkopuolisille? Tätä voi olla käytännössä mahdotonta valvoa, mutta tällaisiin seikkoihin tulisi kiinnittää huomiota nimenomaan valvonnan näkökulmasta.

Toinen näkökulma, joka herätti minussa paljon ajatuksia oli tapausten kriminalisointi ja sen vaikeus. Median kautta olemme jo vuodesta 2007 alkaen kuulleet kotimaisesta sijoitusklubi WinCapitasta ja sen uusimmista käänteistä. Tapaus on toteutettu pyramidihuijauksille hyvin tyyppillisellä tavalla, sijoitustoimintaa hyväksikäyttäen. Ihmisiä on erehdytetty sijoittamaan pyramidipeliin yhteensä lähes sata miljoonaa euroa, ja sijoitusklubin perustajalle, Hannu Kailajärvelle, ja tämän naisystävälle vaaditaan vankeusrangaistusta törkeästä petoksesta ja rahankeräysrikoksesta (Vähäsarja 2011, A13). WinCapitan toiminta on muistuttanut sijoitustoimintaan usein hyödynnettävää ponzi-huijausta (ks. luku 3.1.2). WinCapitan ta-

pauksessa tuomiolauselmiin päästään mediassa yleisesti esitettyjen arvioiden mukaan vasta loppukesästä 2011, jos vielä silloinkaan. Moni WinCapitan päähaaran toimijaa on jo välttänyt rikossyytteet, mutta todella toivon, että Kailajärvi joutuisi vastuuseen teoistaan. Kailajärvi on ollut asian oikeuskäsittelyn vuoksi matkustuskiellossa vuoden 2009 joulukuusta lähtien, mutta kielto purettiin 25.3.2011, mikä saattaa syyttäjän mukaan hankaloittaa mahdollisen vankeusrangaistuksen toimeenpanoa (Vähäsarja 2011, A13).

Amwayn ja WinCapitan toimintaa pohtiessa herää vääjäämättä kysymys siitä, onko pyramidipeleillä toimineita tahoja yleisesti vaikea tuomita rikoksista. Eikö lainsäädäntö tunnista tätä ilmiötä tarpeeksi hyvin? Näyttää siltä, että tällaisten tapausten kriminalisointi ei ole yksiselitteistä. Myös rikostilastoja (ks. luku 3.4) tarkastellessa herää ajatuksia aiheen kriminalinoinnista ja lainsäädännön riittävydestä. Rahankeräysrikoksissa on tapahtunut suuri nousu vuonna 2008 ja pohdin uudistetun rahankeräyslain (2006/255) vaikutusta tähän. Todennäköisesti tapauksia on saatu lain ansiosta paremmin kriminalisoinnin piiriin, mutta mitä on tapahtunut tämän jälkeen vuosina 2009 ja 2010, kun rahankeräysrikoksista tuomitujen tapausten määrä on romahtanut. Ovatko kyseenalaista toimintaa harjoittaneet tahot havainneet lainuudistuksen muutokset ja tämän vuoksi korjanneet toimintaansa sellaiseksi, ettei sitä saada kriminalisoinnin piiriin? Petoksia on tilastojen mukaan tapahtunut paljon, mutta petoksen tunnusmerkistöön voi kuulua niin paljon erilaisia väärinkäytöksiä, että pyramidipeleillä toimineiden joukon suuruutta on mahdotonta arvioida.

Johtopäätöksinä totean, että vain ilmiön ennalta tunnistamisella vältetään täysin sen uhreiksi joutuineisiin kohdistuneet vaikutukset. Jälkikäteisillä toimenpiteillä (siviili- ja rikosprosessi) voidaan yrittää korjata väärinkäytösten aiheuttamaa tilannetta, mutta usein esimerkiksi uhrille aiheutunutta taloudellista tappiota ei saada hyvitettyksi kokonaan. Pyramidipelin tunnistettavuutta lainsäädännön näkökulmasta tulisi tarkentaa, sillä ilmiön kriminalisointi tuntuu olevan hankalaa. Korostan kuitenkin sitä, että mielestäni ainoa oikea tapa välttää kaikki ilmiön vaikutukset on tunnistaa ilmiö ennalta ottamalla selvää asioista ja etsimällä tietoa itsenäisesti, sillä vastuu on aina liiketoimintaan ryhtymistä harkitsevalla taholla. Pyramidipelejä koskevan lainsäädännön tarkentamisen tärkeys tulee ilmi siinä vaiheessa, kun uh-

riutuminen on jo tapahtunut ja pyramidipelien toimeenpanijat tulisi voida saattaa vastuuseen teoistaan.

LÄHTEET

Amwayn videokirjasto. Another wonderful day – uusi ihana päivä.
[Http://www.amwaymedia.eu/fi/view/media/id/4/](http://www.amwaymedia.eu/fi/view/media/id/4/). katsottu 26.3.2011.

Amwayn videokirjasto. 5 vuosikymmentä.
[Http://www.amwaymedia.eu/fi/view/media/id/135/](http://www.amwaymedia.eu/fi/view/media/id/135/). Katsottu 26.3.2011.

Arpajaislaki 23.11.2001/1047.

Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kuluttajansuojalain 2 luvun muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 2008/32.

Ei rikosta. Poliisin rikostilastoja vuosilta 2005–2010.

Euroopan komissio. Yksittäisille kuluttajille suunnattua epäilyttävää ammatillista koulutusta ja liiketoimintaehdotusten kauppaamista koskeva selvitys 2001.
[Http://ec.europa.eu/dgs/health_consumer/library/surveys/sur23_fi.pdf](http://ec.europa.eu/dgs/health_consumer/library/surveys/sur23_fi.pdf). Luettu 15.11.2010.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 11.5.2005/29, sopimattomista elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisistä kaupallisista menettelyistä sisämarkkinoilla ja neuvoston direktiivin 84/450/ETY, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivien 97/7/EY, 98/27/EY ja 2002/65/EY sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta.

Finanssivalvonta. Markkinavalvonta ja menettelytapavalvonta.
[Http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Valvonta/Markkinavalvonta_ja_menettelytapavalvonta/Pages/Default.aspx](http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Valvonta/Markkinavalvonta_ja_menettelytapavalvonta/Pages/Default.aspx). Luettu 1.3.2011.

Finanssivalvonta. Tiedote 3/2004.
[Http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Arkisto/Rata_tiedottaa/Documents/03_04_Kooste.pdf](http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Arkisto/Rata_tiedottaa/Documents/03_04_Kooste.pdf). Luettu 11.12.2010.

Finanssivalvonta. Tietoa Finanssivalvonnasta. Päivitetty 14.3.2011.
[Http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Fiva/Pages/Default.aspx](http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Fiva/Pages/Default.aspx). Luettu 1.3.2011.

Haipola, Petteri 2008. Ponzi-huijaus. Päivitetty 8.2.2010.
[Http://www.kolumbus.fi/petteri.haipola/verkostomarkkinointi/ponzi.pdf](http://www.kolumbus.fi/petteri.haipola/verkostomarkkinointi/ponzi.pdf). Luettu 10.3.2011.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rahankeräyslain muuttamisesta 1983/3.

Hallituksen esitys eduskunnalle rahankeräyslaiksi sekä laeiksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain ja rikoslain muuttamisesta 2005/102.

Helsingin hovioikeuden tuomio numero 318. Antamispäivä 31.1.2007.
Diaarinumero R 04/3802.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja Kirjoita. 6. painos. Tammi, Helsinki.

Hirvi, Harri 2010. ”Pelkkää huijaustako”. Finanssivalvonnan julkaisema messuesitelmä.

[Http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Esitelmat/messuesitelmat/Documents/Pelkkaa_huijaustako_Harri_Hirvi.pdf](http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Esitelmat/messuesitelmat/Documents/Pelkkaa_huijaustako_Harri_Hirvi.pdf). Luettu 12.1.2011.

Kouvolan hovioikeuden tuomio numero 116. Antamispäivä 26.1.2007.
Diaarinumero R 05/1103.

Kuluttajansuojalaki 20.1.1978/38.

Kuluttajavirasto. Avustustoiminta.

[Http://www.kuluttajavirasto.fi/Page/a5ade6ee-5559-44f6-8cb6-a914d83ddb81.aspx](http://www.kuluttajavirasto.fi/Page/a5ade6ee-5559-44f6-8cb6-a914d83ddb81.aspx). Luettu 15.12.2010.

Kuluttajavirasto. Kuluttaja-asiamiehen valvontatehtävät.

[Http://www.kuluttajavirasto.fi/Page/dd046c7c-f630-4fa9-84fa-cc996d95923e.aspx](http://www.kuluttajavirasto.fi/Page/dd046c7c-f630-4fa9-84fa-cc996d95923e.aspx).
Luettu 15.12.2010.

Kuluttajavirasto. Pyramidihuijaus.

[Http://www.kuluttajavirasto.fi/fi-FI/huijaukset/pyramidihuijaus/](http://www.kuluttajavirasto.fi/fi-FI/huijaukset/pyramidihuijaus/). Luettu 29.12.2010.

Laitinen, Ahti & Alvesalo, Anne 1994. Talouden varjopuoli: tutkimus talousrikosten vaikutuksista ja talousrikosoikeudenkäynneistä. Poliisin oppikirjasarja 3/94. Sisäasiainministeriö, poliisiosasto, Helsinki.

Lappalainen, Juha & Frände, Dan & Havansi, Erkki & Koulu, Risto & Niemi-Kiesiläinen, Johanna & Nylund, Anna & Rautio, Jaakko & Sihto, Juha & Virolainen, Jyrki 2007. Prosessioikeus. 2. painos. WSOYpro, Helsinki.

Nars, Kari 2009. Miten miljoonia huijataan: suurpetkuttajien värikäs historia. Tammi, Helsinki.

Pyramidin rakenne. U.S. Securities and Exchange Commission. Pyramid Schemes. 2009. Päivitetty 25.2.2009.

[Http://www.sec.gov/answers/pyramid.htm](http://www.sec.gov/answers/pyramid.htm). Luettu 5.1.2011.

Quixtar Amway liiketoiminnan analyysi. ”Internetin laajin julkinen kokoelma Quixtar ja Amway tietoutta.” Päivitetty 21.10.2005. Luettu 25.3.2011.

[Http://www.amquix.info/tr/amway_fn.html.c](http://www.amquix.info/tr/amway_fn.html.c). (Alkuperäinen englanninkielinen versio löytyy osoitteesta <http://www.amquix.info/amway.html>.)

Rahankeräyslaki (kumottu) 31.7.1980/590.

Rahankeräyslaki 5.8.1983/681.

Rahankeräyslaki 31.3.2006/255.

Rikos. Poliisin rikostilastoja vuosilta 2005–2010.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Tietoa Amwaysta. Mikä on Amway? Amway.
[Http://www.amway.fi/cms/about_amway_and_direct_selling/who_is_amway](http://www.amway.fi/cms/about_amway_and_direct_selling/who_is_amway).
Luettu 25.3.2011.

Turun hovioikeuden tuomio numero 79. Antamispäivä 20.1.2009. Diaarinumero R 07/1302.

U.S. Securities and Exchange Commission. Pyramid Schemes. 2009. Päivitetty 25.2.2009.
[Http://www.sec.gov/answers/pyramid.htm](http://www.sec.gov/answers/pyramid.htm). Luettu 5.1.2011.

Verkostomarkkinointi – Bisnestä vai huijausta? Amway ongelmassa. 2007.
Päivitetty 12.9.2007.
[Http://verkostomarkkinointi.blogspot.com/2007/09/amway-ongelmassa.html](http://verkostomarkkinointi.blogspot.com/2007/09/amway-ongelmassa.html). Luettu 25.3.2011.

Vähäsarja, Irina 2011. Kailajärvi sai passinsa takaisin. Helsingin Sanomat 26.3.2011, A13.